МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.2313-сп-дн
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньої програми «Соціальна педагогіка»
О.С. Юрченко

Керівник: доцент кафедри соціальної педагогіки
та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук,
доцент Ю. Р. Мацкевіч

Рецензент:_____
_____
(посада, вчене звання, науковий ступінь, ініціали, прізвище)

Запоріжжя
2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет _____
Кафедра _____
Рівень вищої освіти _____
Спеціальність _____
Освітня програма _____
Спеціалізація _____

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
«____» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ (СТУДЕНТЦІ)

_____
(прізвище, ім'я, по батькові)
1. Тема роботи _____
_____
_____
керівник роботи _____
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЗНУ від « ____ » _____ 20____ року № _____
2. Строк подання студентом роботи _____
3. Вихідні дані до роботи _____
_____
_____
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)_____
_____
_____
_____
_____
_____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання_____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка

Студент _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 72 с., 3 рисунки, 71 джерело.

Об’єкт дослідження – система соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб у сучасному суспільстві.

Предмет дослідження – зміст, форми та методи соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Мета дослідження – проаналізувати сучасний стан соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні та розробити рекомендації щодо його вдосконалення.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові методи дослідження, такі як аналіз, синтез, порівняння та узагальнення, а також спеціальні методи правового аналізу, порівняльного правознавства та соціологічного дослідження.

Теоретичне значення дослідження: проведено комплексний аналіз теоретико-правових основ соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб, визначено основні проблеми, з якими стикаються ВПО, а також розроблено рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання для забезпечення соціальної підтримки та інтеграції цієї категорії громадян.

Практичне значення дослідження: результати дослідження можуть бути використані у діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських організацій, які займаються питаннями соціального захисту ВПО. Висновки і рекомендації, розроблені у роботі, можуть бути застосовані для вдосконалення чинного законодавства України у сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ, СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ, ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА, НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ, СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ

SUMMARY

Yurchenko O. Social and legal protection of internally displaced persons.

The qualification work consists of an introduction, 3 sections, findings, a list of references (71 items), 3 illustrations. The total volume of the work is 80 pages, of which 65 pages are the main text.

The qualification work provides a theoretical overview and describes the legal and social aspects of the protection of internally displaced persons in Ukraine. It defines the methods and mechanisms for ensuring their rights and social adaptation in new living conditions.

The research object – the system of social and legal protection of internally displaced persons.

The research subject – the content, forms and methods of social and legal protection of internally displaced persons in Ukraine.

The aim of the study – to analyze the current state of social and legal protection of internally displaced persons and determine ways to improve it.

The tasks of the qualification work:

1) to analyze the legal framework for the social and legal protection of internally displaced persons;

2) to identify the main problems faced by internally displaced persons in Ukraine;

3) to characterize the mechanisms for implementing state policy regarding internally displaced persons;

4) to propose ways to improve the system of social and legal protection of internally displaced persons.

To solve the tasks and test the hypothesis, general scientific and special research methods were used: theoretical (analysis, systematization, generalization), and empirical (questionnaire, interview, comparative analysis, statistical methods).

Section 1 “Theoretical and legal foundations of social and legal protection of

internally displaced persons" defines the essence of the concept of internal displacement, the legal framework for the protection of internally displaced persons, and the main problems of their social adaptation.

Section 2 "The system of social and legal protection of internally displaced persons in Ukraine" analyzes state policy on the support of internally displaced persons, the mechanisms of their integration, and social assistance.

Section 3 "Problems and prospects for improving the social and legal protection of internally displaced persons" examines the main shortcomings of the existing protection system and proposes ways to optimize it.

The analysis of the obtained results confirmed the need to improve the system of social and legal protection of internally displaced persons by expanding legal guarantees, improving social support mechanisms, and actively involving non-governmental organizations.

Keywords: internally displaced persons, social and legal protection, state policy, legal guarantees, regulatory framework, social adaptation.

ЗМІСТ

Вступ…….…….. 8
Розділ 1. Теоретико-правові основи соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб……. 10
1.1. Поняття та правовий статус внутрішньо переміщених осіб…….……. 10
1.2. Нормативно-правове регулювання соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб……..... 17
1.3. Міжнародний досвід у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб та перспективи його впровадження в Україні……. 23
Висновки до розділу 1……..... 30
Розділ 2. Система соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні …… 33
2.1. Соціальні гарантії для внутрішньо переміщених осіб ……..…… 33
2.2. Правовий механізм реалізації прав внутрішньо переміщених осіб на житло, освіту та медичні послуги…… 36
2.3. Роль державних і громадських організацій у захисті прав внутрішньо переміщених осіб……...…….. 43
Висновки до розділу 2 …….. 51
Розділ 3. Проблеми та перспективи вдосконалення соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб …….……. 54
3.1. Аналіз проблем у реалізації прав внутрішньо переміщених осіб…… 54
3.2. Шляхи вдосконалення законодавства та практики захисту прав внутрішньо переміщених осіб…….…… 58
3.3. Оптимізація механізмів фінансування заходів соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб…… 62
Висновки до розділу 3 ……..…… 66
Висновки …….……..... 69
Список використаних джерел ……..…… 73

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена значним збільшенням кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні через тривалий військовий конфлікт та окупацію окремих територій. Проблема внутрішнього переміщення, що торкнулася сотень тисяч громадян, створює нові виклики для державної політики, спрямованої на забезпечення соціально-правового захисту ВПО. Забезпечення належного рівня правового регулювання для захисту прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є важливим завданням для української держави, оскільки саме від цього залежить їхня соціальна стабільність та можливість інтеграції в нові громади.

Сучасний український досвід у сфері соціально-правового захисту ВПО є порівняно новим і потребує постійного вдосконалення. Проте, як показує практика, правове забезпечення часто залишається недостатньо ефективним, а багато ВПО стикаються з труднощами в доступі до житла, працевлаштування, соціального забезпечення та медичних послуг. Постає нагальна необхідність реформування законодавства з урахуванням міжнародних стандартів захисту прав людини, а також вдосконалення механізмів підтримки й адаптації внутрішньо переміщених осіб в умовах приймаючих громад. Важливим аспектом теми є також роль органів державної влади та місцевого самоврядування, які відповідають за реалізацію програм соціального захисту ВПО, а також роль громадських організацій, що сприяють інтеграції ВПО в нові соціальні середовища. Комплексне розуміння та аналіз теоретико-правових основ соціально-правового захисту ВПО є необхідним для формування дієвої стратегії з покращення рівня соціального забезпечення та захисту прав ВПО.

Мета дослідження – проаналізувати сучасний стан соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні та розробити рекомендації щодо його вдосконалення.

Для досягнення цієї мети було поставлено такі **завдання:**

1) визначити теоретико-правові засади соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні;

2) проаналізувати національне та міжнародне законодавство у сфері захисту прав ВПО;

3) дослідити особливості соціально-правового захисту ВПО в Україні, зокрема проблеми, з якими вони стикаються;

4) розробити рекомендації щодо вдосконалення правових норм і програм соціального захисту ВПО.

Об'єкт дослідження – система соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб у сучасному суспільстві.

Предмет дослідження – зміст, форми та методи соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові методи дослідження, такі як аналіз, синтез, порівняння та узагальнення, а також спеціальні методи правового аналізу, порівняльного правознавства та соціологічного дослідження.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що проведено комплексний аналіз теоретико-правових основ соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб, визначено основні проблеми, з якими стикаються ВПО, а також розроблено рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання для забезпечення соціальної підтримки та інтеграції цієї категорії громадян.

Практичне значення дослідження. Результати дослідження можуть бути використані у діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських організацій, які займаються питаннями соціального захисту ВПО. Висновки і рекомендації, розроблені у роботі, можуть бути застосовані для вдосконалення чинного законодавства України у сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

1.1. Поняття та правовий статус внутрішньо переміщених осіб

Внутрішньо переміщена особа (ВПО) – це громадянин України, іноземець, або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру (частина перша статті 1 ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»).

Внутрішньо переміщені особи виступають об’єктом міждисциплінарних досліджень. Проблематикою ВПО у контексті міграційних процесів займаються соціологи, політологи, правознавці, економісти, історики, демографи, суспільні географи. Зокрема, генезис поняття «внутрішньо переміщена особа» вивчали правознавці К. Гожда, О. Рекотова [5, с. 659–662]. Т. Кульчицький проаналізував поняття «ВПО» як об’єкта соціального та правового регулювання, визначив основні ознаки ВПО в Україні [15, с. 51–57]. М. Малиха наголошує, що ВПО – це особи, які були змушені покинути місце свого проживання та не залишили територію України, тому потребують визначення свого статусу та забезпечення прав та свобод. Визначення статусу ВПО є необхідним для вирішення проблем переселенців та регулювання наслідків, до яких призводить така форма вимушеної міграції [18, с. 6–11].

В Україні статус ВПО став особливо актуальним у зв’язку з війною на сході України, анексією Криму, а згодом – через повномасштабну війну Росії проти України, що почалася в лютому 2022 року. Масові переміщення

населення стали критичним питанням для держави, оскільки величезна кількість людей опинилася без житла та стабільного доходу.

Початок повномасштабного вторгнення й активних бойових дій після 24 лютого 2022 року, запровадження воєнного стану в Україні спричинили масове переміщення – громадяни лишають свої домівки в пошуках безпеки та захисту. Наразі кількість офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб в країні досягає 4,9 млн осіб.

З них – 3,6 млн – особи, які перемістилися (чи повторно перемістилися) після початку повномасштабної війни. З них – 2,5 млн, які перемістилися і не можуть повернутися до своїх домівок (оскільки житло або зруйноване, або знаходиться у зоні активних бойових дій, або на тимчасово окупованій території).

Люди, які вирвалися з гарячих точок чи окупації, мають знайти в собі сили почати нове життя на новому місці. ВПО знаходяться в особливо вразливому стані, оскільки вони вимушені були змінити не лише постійне місце проживання, а й звичне коло спілкування та, часом, і сферу діяльності. Навіть більше, окрім базового стресу від війни та переміщення, у ВПО виникають додаткові специфічні проблеми. Зокрема, це питання, пов’язані із втратою і відновленням документів, що посвідчують особу, відсутністю житла, роботи, особливостями реалізації права на соціальний захист, отримання медичних послуг тощо.

В умовах надзвичайних викликів, що постали під час війни, значне навантаження на держбюджет, виникнення у громадян цілого спектру нових потреб, які потребують своєчасного й ефективного реагування з боку держави та органів місцевого самоврядування, Урядом вживаються заходи для забезпечення ефективного функціонування існуючої системи соціальної підтримки населення.

Запроваджено надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам згідно з Порядком надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, затвердженим постановою Кабінету

Міністрів України від 20.03.2022 № 332 (зі змінами).

Згідно звіту про бюджетну підтримку внутрішньо переміщених осіб в Україні (2022-2024) розглянемо наступний графік. Він ілюструє динаміку кількості ВПО та обсягу фінансування, виділеного на їх підтримку протягом останніх трьох років.

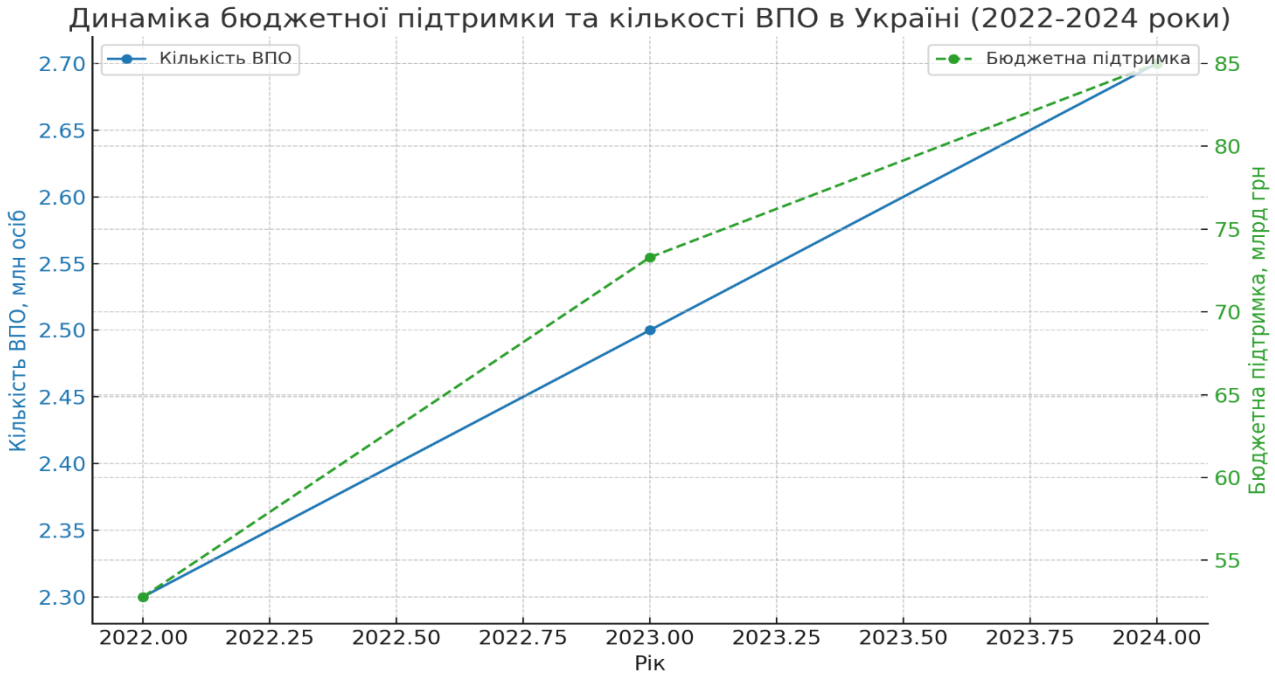

Рисунок 1.1. – Динаміка бюджетної підтримки та кількості ВПО в Україні (2022-2024 роки)

На графіку представлено динаміку кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які отримали допомогу, та бюджетної підтримки для них у період з 2022 до 2024 року.

У 2022 році допомогу отримали 2,3 млн осіб, що обійшлося бюджету в 52,8 млрд грн. У 2023 році кількість ВПО збільшилася до 2,5 млн осіб, а фінансування зросло до 73,3 млрд грн. У 2024 році, за прогнозами, кількість переселенців, які отримають допомогу, досягне 2,7 млн осіб, а витрати з держбюджету сягнуть 85 млрд грн.

Це свідчить про посилення зусиль держави в умовах зростаючих потреб переселенців, спрямованих на забезпечення їхнього соціального захисту та інтеграції.

Також ефективність вирішення соціальних проблем внутрішньо переміщених осіб вагомим чином залежить від наявності в країні належної нормативно-правової бази, яка в сучасних реаліях військового конфлікту знаходиться у стані постійного формування та вдосконалення.

В Україні правовий статус ВПО регулюється Законом «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», ухваленим у 2014 році, який неодноразово змінювався та доповнювався для врахування зростаючих потреб ВПО. Закон встановлює права та обов'язки ВПО, а також визначає зобов'язання держави щодо захисту, інтеграції та підтримки ВПО на всіх рівнях.

Основні права ВПО згідно з українським законодавством:

1. Право на соціальний захист. ВПО мають право на державну допомогу, яка включає щомісячну грошову підтримку на оренду житла, покриття базових витрат, а також інші соціальні виплати.

2. Право на житло. Одним із основних напрямів державної політики щодо ВПО є забезпечення житлом. Уряд створив програми для компенсації вартості оренди житла, а також програму доступного кредитування для ВПО на придбання власного житла. Також держава стимулює будівництво соціального житла для ВПО, що дозволяє поступово вирішувати житлову проблему.

3. Право на освіту. Дітям із сімей ВПО забезпечено доступ до закладів освіти без дискримінації, а також надається підтримка у вигляді додаткових стипендій, пільг на навчання у вищих навчальних закладах.

4. Право на охорону здоров'я. ВПО мають право на безкоштовне медичне обслуговування та забезпечення ліками у разі потреби. Реформа системи охорони здоров'я, що триває в Україні, дозволяє ВПО реєструватися у сімейних лікарів за місцем фактичного проживання.

5. Право на працевлаштування. ВПО мають рівні права з іншими громадянами у доступі до ринку праці. Для сприяння зайнятості уряд України запровадив програми професійного навчання, перекваліфікації та надання грантів на започаткування бізнесу.

6. Юридична допомога. Держава забезпечує ВПО доступ до безоплатної

правової допомоги через мережу центрів надання правової допомоги, що діють по всій країні.

7. Збереження виборчих прав. ВПО мають право голосувати на виборах на загальних умовах, включаючи можливість голосування за місцем фактичного проживання [9].

В Україні правовий статус ВПО регулюється Законом «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», ухваленим у 2014 році, який неодноразово змінювався та доповнювався для врахування зростаючих потреб ВПО. Закон встановлює права та обов'язки ВПО, а також визначає зобов'язання держави щодо захисту, інтеграції та підтримки ВПО на всіх рівнях.

На державному рівні організовано систему допомоги цій категорії населення. Але, як свідчить практика та інформація зі ЗМІ, українська держава виявилася неготовою до вирішення подібної проблеми, оскільки активізувалась вона несподівано, та й досвіду подолання й налагодження кризової ситуації такого рівня наша країна не мала. Аналізуючи ситуацію, що склалася, у якості позитиву відзначимо активну участь у наданні допомоги Україні цілого ряду міжнародних організацій, серед яких представництво ООН, ПРООН, співробітники різних програм Міжнародного комітету Червоного Хреста, USAID тощо. Україна дотримується міжнародних принципів захисту ВПО, зокрема рекомендацій, викладених у «Керівних принципах з питань переміщення всередині країни» ООН. Ці принципи, хоча й не є обов'язковими для виконання, встановлюють стандарти щодо поводження з ВПО і зобов'язують державу захищати їхні права на житло, освіту, охорону здоров'я та безпеку. У співпраці з міжнародними організаціями, такими як ООН, Червоний Хрест, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) та іншими партнерами, Україна впроваджує заходи для забезпечення ВПО необхідною підтримкою [26].

Станом на поточний час захист прав ВПО залишається актуальним питанням для українського уряду через декілька основних викликів:

1. Брак фінансування. Державний бюджет має обмежені ресурси для

покриття витрат на соціальні програми, що ускладнює стабільне забезпечення потреб ВПО.

2. Житлова криза. Через велику кількість переміщених осіб попит на житло залишається високим. ВПО часто стикаються зі складнощами у пошуку доступного житла, а програми фінансування покривають лише частину потреб.

3. Інтеграція в місцеві громади. Незважаючи на правову підтримку, інтеграція ВПО у нові громади стикається з труднощами через культурні та соціальні відмінності, брак адаптаційних програм і недостатню інфраструктуру на рівні громад.

4. Психологічна підтримка. Значна кількість ВПО зазнала травматичних подій, пов’язаних із війною, і потребує психологічної реабілітації та підтримки для повноцінної адаптації.

Державна політика передбачає подальше вдосконалення механізмів захисту ВПО:

- Розширення програм доступного житла. Планується збільшення фінансування програм для будівництва та реконструкції житла, щоб задовольнити потреби внутрішньо переміщених осіб.

- Підтримка зайнятості. Уряд і надалі працює над програмами з працевлаштування та перекваліфікації для ВПО, стимулюючи інтеграцію на ринку праці.

- Міжнародна підтримка. Україна продовжує співпрацювати з міжнародними організаціями, отримуючи гранти та технічну допомогу для забезпечення основних потреб ВПО.

- Покращення системи соціальної підтримки. Планується реформування програм соціальної підтримки, що забезпечить ВПО кращий доступ до соціальних послуг і пільг.

Отже, з огляду на вищезазначене, ми сформулювали поняття внутрішньо переміщеної особи як громадянина України, особи без громадянства або іноземця, який перебуває на території України на законних підставах і змушений та/або вимушений покинути своє житло або постійне місце свого

проживання. Це може відбутися в результаті або з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, проявів насильства, порушень прав людини, природних або техногенних катастроф, окупації території іноземною державою або порушень норм міжнародного гуманітарного права, а також інших обставин, що походять з попередніх ситуацій, які можуть радикально змінити суспільний порядок. Наразі Україна продовжує зіштовхуватися з масштабними викликами у сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Зростання кількості переселенців через триваючу війну, руйнування інфраструктури та окупацію територій створює додатковий тиск на соціальну систему та економіку країни. Відповідно, уряд зосереджує свої зусилля на вдосконаленні законодавства і системи соціальної підтримки, щоб адаптувати їх до реальних потреб ВПО [39].

Одним із ключових напрямів є забезпечення житлом, оскільки значна кількість людей втратила свої домівки або не має можливості повернутися через їхнє руйнування чи розташування у зонах активних бойових дій. Уряд впроваджує програми компенсації витрат на оренду житла, розширює проєкти доступного кредитування для переселенців і стимулює будівництво соціального житла. Водночас міжнародні організації, такі як ООН, Червоний Хрест та УВКБ ООН, надають грантову підтримку для реалізації цих програм.

Також велика увага приділяється забезпеченню фінансової підтримки ВПО. Програми щомісячної грошової допомоги дозволяють частково покривати витрати на житло та базові потреби. Уряд продовжує вдосконалювати механізми надання цієї допомоги, щоб зробити її доступнішою для всіх переселенців.

Ще одним важливим аспектом є забезпечення доступу до освіти та медицини. Для дітей із сімей ВПО створено умови для безперешкодного доступу до шкіл і дитячих садочків. Також надаються додаткові стипендії для студентів, пільги на навчання у вищих навчальних закладах та можливості дистанційної освіти для тих, хто перебуває в тимчасово окупованих регіонах або небезпечних зонах. У сфері медицини уряд забезпечує безкоштовний доступ до державних закладів охорони здоров’я, зокрема до сімейних лікарів за місцем фактичного проживання переселенців [65].

Окрему увагу приділено працевлаштуванню ВПО. Держава запровадила програми перекваліфікації, професійного навчання та грантову підтримку для тих, хто бажає започаткувати власний бізнес. Завдяки цим ініціативам ВПО отримують можливість адаптуватися до нових умов і стати частиною місцевих ринків праці.

Соціальна інтеграція є ще одним ключовим викликом. Люди, які були змушені залишити свої домівки, стикаються зі стресом, втратою соціальних зв'язків та новими умовами життя. Уряд і громадські організації спільно працюють над створенням адаптаційних програм, які допомагають переселенцям інтегруватися у нові громади, відновлювати соціальні зв'язки та адаптуватися до нових умов життя [60].

Україна активно співпрацює з міжнародними партнерами, щоб отримувати гранти, технічну допомогу та гуманітарну підтримку для забезпечення базових потреб ВПО. Зокрема, міжнародні організації допомагають реалізовувати проєкти з будівництва житла, створення робочих місць і надання медичних послуг для переселенців.

Таким чином, попри значні виклики, Україна поступово вдосконалює систему соціальної підтримки ВПО. Завдяки спільним зусиллям держави, громадянського суспільства та міжнародних організацій створюються умови, які дозволяють переселенцям інтегруватися у суспільство, отримати доступ до стабільного житла, роботи та необхідних послуг. Це є важливим кроком до забезпечення соціальної стабільності та підтримки тих, хто постраждав від війни.

1.2. Нормативно-правове регулювання соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб

Законодавча основа, що регулює питання захисту прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні, включає сукупність міжнародних та

національних нормативно-правових актів. Головним документом у сфері правового регулювання внутрішнього переміщення осіб є Конституція України, яка забезпечує рівність прав і свобод для всіх громадян, незалежно від їхнього місця проживання.

Стаття 33 Конституції України закріплює право кожного на вільне пересування, вільний вибір місця проживання та право залишати територію України, за винятком обмежень, становлених законом [11].

Одним із основних нормативно-правових актів, що встановлює правовий статус внутрішньо переміщених осіб, є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [43]. Цей закон регламентує порядок реєстрації ВПО, визначає їхні права та обов'язки, а також встановлює механізм соціального захисту та державної підтримки. Важливим аспектом цього закону є гарантії забезпечення рівних прав внутрішньо переміщених осіб з іншими громадянами України, зокрема щодо отримання соціальних послуг, медичної допомоги, освіти та зайнятості [50, с. 34–39].

Діяльність органів місцевого самоврядування у забезпеченні прав внутрішньо переміщених осіб регулюється Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [42]. Цей закон наділяє місцеві органи владними повноваженнями у сфері соціального захисту, включаючи розробку та впровадження місцевих програм підтримки ВПО, забезпечення їх житлом та надання соціальних послуг.

Згідно із Законом України «Про соціальні послуги», внутрішньо переміщеним особам передбачено надання спеціалізованих послуг, зокрема сприяння соціальній адаптації та інтеграції [49]. Важливу роль у формуванні правової бази захисту прав ВПО відіграють і міжнародні нормативно-правові акти. Україна є стороною низки міжнародних договорів та конвенцій, зокрема Конвенції про статус біженців 1951 року та Протоколу 1967 року до неї. Хоча вони орієнтовані переважно на біженців, їхні положення містять важливі норми щодо захисту прав переміщених осіб [60].

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Керівні принципи щодо

внутрішнього переміщення» визначає ключові стандарти захисту прав внутрішньо переміщених осіб, які повинні бути враховані на національному рівні [58]. Важливе місце в правовій системі займають нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України та Міністерства соціальної політики України, які деталізують порядок реалізації прав ВПО. Зокрема, ці акти стосуються надання фінансової допомоги, процедур реєстрації, обліку та забезпечення житлом [24, с. 504–511]. Наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» регулює процедуру державної підтримки ВПО [43].

Таким чином, система правового захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні є багатошаровою та поєднує національні нормативно-правові акти і міжнародні стандарти. Ефективна реалізація прав ВПО вимагає не тільки наявності відповідної правової бази, а й її дієвого впровадження на місцевому рівні. Органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у забезпеченні та захисті прав ВПО, особливо з огляду на масштаби внутрішнього переміщення, спричиненого збройним конфліктом на сході України та анексією Криму.

Одним із найважливіших механізмів підтримки є створення місцевих програм, спрямованих на інтеграцію ВПО в громади. Такі програми охоплюють фінансову допомогу, забезпечення житлом, доступ до медичних послуг, освіти та працевлаштування, що сприяє соціальній адаптації та зменшує ризики конфліктів [64].

Забезпечення житлом є одним із пріоритетних напрямів підтримки ВПО. Місцева влада може надавати тимчасове житло, сприяти придбанню або оренді помешкань, а також залучати міжнародних донорів для реалізації проєктів будівництва соціального житла. Крім того, органи місцевого самоврядування можуть надавати фінансову допомогу для оплати житлово-комунальних послуг, що допомагає створити належні умови проживання.

Ще одним важливим аспектом є доступ до медичних послуг. Органи місцевої влади повинні забезпечувати ВПО медичною допомогою на рівні з іншими громадянами, включаючи первинну, спеціалізовану допомогу та доступ до ліків. Мобільні медичні бригади є ефективним рішенням для надання послуг у місцях компактного проживання ВПО, особливо у віддалених регіонах.

Освіта також відіграє ключову роль у підтримці внутрішньо переміщених осіб. Діти ВПО повинні мати рівний доступ до навчальних закладів, а місцева влада має забезпечити їх необхідними ресурсами: підручниками, шкільним приладдям тощо. Додаткову увагу слід приділити доступу до вищої освіти та професійної підготовки для молоді, що сприяє їхній інтеграції та розширює життєві перспективи.

Працевлаштування є важливим елементом соціальної стабільності ВПО. Органи місцевого самоврядування можуть підтримувати працевлаштування через програми професійної підготовки, створення робочих місць і співпрацю з місцевим бізнесом. Грантові програми для підприємців серед ВПО сприяють розвитку малого бізнесу та стимулюють економічний розвиток.

Соціальна підтримка включає широкий спектр послуг, таких як психологічна допомога, юридичні консультації та соціальна адаптація. Ефективною є співпраця органів місцевої влади з громадськими організаціями, благодійними фондами та міжнародними партнерами для надання комплексної допомоги внутрішньо переміщеним особам.

Отже, система забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні є комплексною та багаторівневою, охоплюючи такі ключові напрями, як забезпечення житлом, доступ до медичних послуг, освіти, зайнятості та соціальної підтримки. Ефективність цієї системи залежить від злагодженої взаємодії органів місцевого самоврядування, державних структур, громадських та міжнародних організацій, а також від належного фінансування та координації на всіх рівнях влади. Поліпшення механізму захисту прав ВПО є актуальним завданням для держави та громадянського суспільства, особливо в контексті нових викликів, спричинених збройним конфліктом та анексією Криму.

Важливим напрямком є удосконалення правової бази шляхом регулярного перегляду та оновлення національного законодавства з урахуванням сучасних потреб ВПО та міжнародних стандартів, зокрема рекомендацій ООН. Особливу увагу слід приділити доступу до правосуддя та безкоштовної юридичної допомоги для ВПО, що сприятиме їхньому правовому захисту.

Фінансова підтримка є одним із ключових елементів забезпечення прав ВПО. Необхідно збільшувати фінансування державних і місцевих програм, залучати міжнародні гранти та донорські ресурси, а також створювати спеціалізовані фонди для реалізації проектів, спрямованих на інтеграцію ВПО.

Забезпечення житлом є пріоритетним завданням для органів місцевого самоврядування. Варто активізувати співпрацю з приватним сектором і міжнародними партнерами для будівництва соціального житла та спрощення процедур його отримання. Ефективними заходами є створення електронних черг та баз даних, що мінімізує бюрократію та прискорює процеси. Важливо також забезпечити належні умови проживання в тимчасових притулках і соціальних гуртожитках, включаючи їхню реконструкцію та оснащення.

Сфера освіти відіграє важливу роль в інтеграції ВПО. Потрібно запровадити спеціальні програми підтримки дітей ВПО, включаючи додаткові заняття, психологічну допомогу та заходи соціальної інтеграції. Для молоді слід створити умови для доступу до вищої освіти, зокрема через стипендії, гранти та пільгові умови вступу до навчальних закладів.

У сфері медичного обслуговування важливо забезпечити доступ до якісних медичних послуг, включаючи безкоштовне лікування, мобільні медичні бригади для місць компактного проживання ВПО та психосоціальну підтримку [16].

Питання зайнятості є критичним для стабільності та соціальної інтеграції ВПО. Необхідно створювати програми професійної підготовки, перепідготовки та стимулювати розвиток малого бізнесу серед ВПО через програми мікрокредитування та грантової підтримки. Важливо заохочувати співпрацю органів місцевого самоврядування з підприємствами шляхом надання

податкових пільг для роботодавців, які працевлаштовують ВПО.

Громадські та волонтерські організації відіграють значну роль у підтримці ВПО. Розширення співпраці між місцевою владою, громадським сектором і міжнародними партнерами є ключовим для реалізації ефективних програм допомоги та соціальної адаптації.

Таким чином, для забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб в Україні потрібен системний підхід та координація зусиль усіх зацікавлених сторін. Удосконалення правової бази, належне фінансування, забезпечення житлом, доступ до освіти та медицини, підтримка зайнятості й активна співпраця з громадськими організаціями є ключовими чинниками успішної інтеграції ВПО в українське суспільство. Незважаючи на значні досягнення, існує низка викликів, які потребують системного вирішення для повноцінного захисту прав та свобод внутрішньо переміщених осіб.

Аналіз правової бази свідчить, що національне законодавство України загалом відповідає міжнародним стандартам у сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Однак для реагування на нові виклики та потреби необхідно продовжувати оновлення та гармонізацію нормативно-правових актів. Важливим завданням є не лише ефективна імплементація законодавства, а й контроль за його виконанням на місцевому рівні.

Проблема забезпечення житлом залишається однією з найскладніших для ВПО. Для її вирішення слід розширювати програми будівництва соціального житла, активізувати співпрацю з приватним сектором та залучати міжнародну допомогу. Важливо також спрощувати процедури отримання житла та забезпечувати належні умови проживання у тимчасових притулках і соціальних гуртожитках.

Доступ до медичних послуг є критично важливим для ВПО. Фінансування медичних програм має включати безкоштовне забезпечення ліками, регулярні медичні обстеження та лікування. Особливу роль відіграють мобільні медичні бригади, які надають послуги у віддалених районах або місцях компактного проживання ВПО. Крім цього, психосоціальна підтримка

має стати невіддільною складовою медичної допомоги для внутрішньо переміщених осіб.

Освіта та зайнятість є ключовими елементами інтеграції ВПО у місцеві громади. Необхідно впроваджувати програми підтримки для дітей ВПО, що передбачають додаткові заняття, психологічну допомогу та інтеграційні заходи. Для сприяння зайнятості важливо створювати програми професійної підготовки та перепідготовки, забезпечувати доступ до мікрокредитування для розвитку малого бізнесу та співпрацювати з підприємствами задля створення нових робочих місць [4].

Громадські організації та волонтерські ініціативи відіграють важливу роль у процесі підтримки ВПО. Тісна співпраця між органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями дозволить реалізувати ефективні спільні проєкти та програми. Підтримка волонтерської діяльності повинна включати надання ресурсів, організаційну допомогу та офіційне визнання їхнього внеску.

Таким чином, забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є складним та багатовимірним процесом, що вимагає системного підходу. Подальший розвиток механізмів захисту прав ВПО потребує вдосконалення законодавчої бази, підвищення фінансової підтримки, ефективної координації дій усіх рівнів влади та залучення громадянського суспільства. Лише комплексні та узгоджені заходи сприятимуть належному захисту прав ВПО, їхній інтеграції у громади та забезпеченню стабільного розвитку країни.

1.3. Міжнародний досвід у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб та перспективи його впровадження в Україні

Примусове переміщення людей у XXI столітті є однією з найгостріших глобальних проблем, що впливає на безліч аспектів суспільного, економічного та політичного життя. Світові події останніх десятиліть, включаючи військові

конфлікти, екологічні катастрофи, економічні кризи та пандемію COVID-19, вкотре підтвердили вразливість прав людини. Зростаюча кількість біженців та внутрішньо переміщених осіб (ВПО) є відображенням цих викликів. Особливо небезпечна ця ситуація для найбільш вразливих категорій, таких як жінки, діти, люди похилого віку, а також особи з інвалідністю.

Біженці, які змушені покидати свої домівки через збройні конфлікти, насильство, переслідування або порушення прав, часто переживають повторні загрози на різних етапах переселення. Вони стикаються з викликами в країні походження, під час перетину кордонів та в країнах притулку. Ці труднощі включають небезпеку насильства, дискримінації, брак доступу до медичних послуг, освіти, роботи та навіть базових засобів до існування [22].

Вперше термін «біженець» було закріплено в міжнародному праві після завершення Першої світової війни. Гуманітарні наслідки цього конфлікту спонукали міжнародну спільноту врегулювати статус біженців, їхні права та обов'язки. Перший документ, що визначив цей термін, – Статут Міжнародної організації біженців 1948 року. Він зосереджувався на допомозі жертвам нацистських або фашистських режимів, іспанським республіканцям та особам, які через расову, релігійну чи національну дискримінацію змушені були залишити свої країни до Другої світової війни.

Подальший розвиток терміна відбувся з ухваленням Конвенції 1951 року про статус біженців. Документ містив два обмеження: часове (переслідування до 1951 року) та географічне (лише в межах Європи). Міжнародний протокол 1966 року розширив ці рамки, дозволивши застосування терміна до подій у всьому світі без часових обмежень.

Міжнародні норми та документи про права біженців – Конвенція 1951 року, Протокол 1966 року та інші міжнародні документи є основою правового регулювання статусу біженців. Вони гарантують:

- Захист від переслідувань і насильства. Біженці мають право на безпеку в країнах притулку.

- Заборону примусового повернення. Принцип "non-refoulement"

забороняє висилати людей у країни, де їхньому життю загрожує небезпека.

- Рівний доступ до прав. Біженці мають право на освіту, медичне обслуговування, працю та соціальну допомогу.

Окремі аспекти захисту біженців регулюють інші міжнародні документи. Наприклад, Женевська конвенція 1949 року забороняє дискримінацію біженців під час збройних конфліктів, а Конвенція африканської єдності 1969 року розширила визначення біженців для Африки, включивши осіб, які втекли через зовнішню агресію чи громадські заворушення.

На відміну від біженців, ВПО залишаються у межах своїх країн, що ускладнює їхній правовий захист. Україна, вперше зіштовхнувшись із масштабною проблемою внутрішнього переселення у 2014 році, отримала значний досвід у вирішенні викликів, пов’язаних із забезпеченням прав ВПО.

Вивчення міжнародного досвіду у сфері соціальних досліджень і роботи з внутрішньо переміщеними особами (ВПО) набуває особливої актуальності в умовах сучасних глобальних викликів і криз. Такий підхід сприяє пошуку ефективних рішень для задоволення потреб цієї категорії населення та підвищенню результативності соціальних програм і послуг, які їм надаються.

Додатковий аналіз міжнародного досвіду дозволяє визначити пріоритетні напрями діяльності, а також розробити стратегічні плани й ініціативи в цій галузі. Це допоможе уникнути помилок, які вже траплялися в інших країнах, і впровадити найкращі практики, що сприятимуть максимально ефективній підтримці та захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Виникнення внутрішньо переміщених осіб створило перед Україною значні виклики у сфері соціальної політики, організації соціальних послуг і роботи соціальних працівників. Чинна система соціальної підтримки не була адаптована до потреб цієї групи населення, а фахівцям бракувало відповідного методологічного інструментарію для ефективної роботи з ними.

Вивчення проблем і потреб ВПО, а також розробка програм для цієї категорії не є новим явищем у світі, тому для України надзвичайно важливо враховувати міжнародний досвід. Особливу увагу слід приділити аналізу

перших кроків вітчизняної практики соціальної підтримки ВПО, включаючи кризове втручання, первинне психологічне консультування, а також порівнянню національного досвіду з міжнародними підходами.

Враховуючи можливість використання певних технік і методів управління, які успішно застосовуються в міжнародній практиці, важливо також орієнтуватися на досвід таких країн, як Грузія, Колумбія, Туреччина. Досягнення цих країн можуть бути використані для розробки відповідної національної політики підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Після збройних конфліктів 1990-х років і російсько-грузинської війни 2008 року Грузія зіткнулася з масовим переміщенням населення, коли сотні тисяч людей були змушені залишити свої домівки. Це створило безпрецедентне навантаження на соціальну інфраструктуру та вимагало розробки комплексних рішень для інтеграції ВПО.

Під час першого конфлікту в Грузії виявлені проблеми значною мірою нагадують сучасні виклики, з якими стикається Україна. Зокрема, процес розселення внутрішньо переміщених осіб (ВПО) відбувався хаотично: спочатку їх розміщували в готелях, санаторіях і будинках відпочинку, пізніше – у дитячих садках і школах, а лише згодом – у пристосованих громадських будівлях. При цьому не враховувалися важливі фактори, такі як особливості попереднього місця проживання (міського чи сільського), наявність робочих місць (особливо актуально в умовах тотального безробіття), а також необхідність збереження основного призначення будівель, наприклад, дитячих садків чи шкіл. Крім того, не бралися до уваги соціальна прив’язаність до громади та доступність необхідної інфраструктури.

Згодом уряд Грузії реалізував масштабну програму будівництва соціальних будинків. Це дозволило ВПО отримати постійне житло та забезпечило їм доступ до базових зручностей. Наприклад, у регіонах, де розташовувалися такі будинки, створювалися також нові школи, медичні центри та громадські простори, щоб забезпечити інтеграцію ВПО.

Особливість програми: житло надається на постійній основі, що сприяє

довготривалій соціальній стабільності.

Фінансова допомога для придбання житла. Держава запровадила систему компенсацій для ВПО, які бажали самостійно придбати житло. Це зменшило залежність від урядових програм і дало можливість людям вибирати місце проживання.

Регіональний підхід. Особлива увага приділялася розвитку сільських районів, де переселенці могли отримати доступ до землі для ведення господарства.

Цінним також є досвід Грузії у впровадженні програм, спрямованих на боротьбу з дискримінацією щодо ВПО. Зокрема, були застосовані різні підходи для визначення соціально-економічних заходів, серед яких – використання бальної системи оцінки потреб ВПО, що дозволяло адресно підтримувати найуразливіші групи. Окрім цього, були розширені цільові державні програми соціального захисту для ВПО та запроваджені тимчасові податкові пільги для роботодавців, які працевлаштовували внутрішньо переміщених осіб.

Грузинський досвід є надзвичайно цінним для України, яка також стикається з масштабними проблемами забезпечення житлом мільйонів ВПО. Подібні програми будівництва соціального житла та компенсацій можуть стати базою для довгострокової політики інтеграції в Україні.

Колумбія є однією з країн із найбільшою кількістю ВПО у світі через тривалий збройний конфлікт між урядовими силами та партизанськими угрупованнями. Станом на 2023 рік понад 7 мільйонів людей були змушені залишити свої домівки.

Для вирішення цієї кризи Колумбія впровадила такі інноваційні підходи:

- Національний реєстр ВПО. Створення єдиного реєстру внутрішньо переміщених осіб дало змогу організувати централізований облік переміщених осіб, їхніх потреб і доступу до послуг.

Реєстр включає інформацію про сімейний стан, місце проживання, втрати майна, що дозволяє органам влади надавати адресну допомогу.

- Компенсації за втрачене майно. Колумбійський уряд впровадив

програму відшкодування збитків для ВПО, які втратили житло або майно. Ці компенсації надаються через фінансування міжнародних організацій та державні ресурси.

Успішна реалізація програми сприяла зниженню соціального напруження серед ВПО.

- Освітні програми для дітей та перекваліфікація дорослих. Колумбія створила освітні програми, що допомагають дітям ВПО інтегруватися в нові школи, отримувати стипендії та продовжувати навчання.

Для дорослих передбачено програми професійної підготовки та перекваліфікації, що дозволяють ВПО інтегруватися на ринку праці.

Україна може запозичити досвід Колумбії в частині створення єдиного цифрового реєстру ВПО, що спростить доступ до програм соціального захисту. Компенсації за втрачене майно також є важливим механізмом, який може сприяти відновленню справедливості.

Туреччина, прийнявши понад 3,5 мільйона сирійських біженців, зіткнулася з однією з найбільших міграційних криз у світі. Завдяки комплексному підходу уряд зміг забезпечити базові права та потреби біженців, у тому числі в галузі медицини та соціальної підтримки.

Створення спеціалізованих медичних центрів. У Туреччині було організовано мережу медичних центрів, які спеціалізуються на обслуговуванні переміщених осіб. Центри пропонують безкоштовні медичні послуги, включаючи вакцинацію, лікування хронічних захворювань та психологічну підтримку.

Інтеграція в систему освіти. Діти переміщених осіб мають доступ до місцевих шкіл, де викладання часто здійснюється на двох мовах – турецькій та арабській. Це дозволяє забезпечити адаптацію дітей до нових умов.

Соціальна підтримка та працевлаштування. Турецький уряд запровадив програми професійної підготовки для дорослих, що дозволяють інтегрувати ВПО у місцеву економіку.

Для біженців створено спрощену процедуру отримання дозволів на

роботу.

Для України досвід Туреччини є цінним у сфері організації медичних послуг. Мобільні медичні центри, які можуть надавати допомогу у віддалених регіонах, стали б ефективним інструментом у боротьбі з медичними проблемами ВПО.

Міжнародне співтовариство відіграє важливу роль у захисті прав біженців та ВПО, надаючи гуманітарну допомогу, розробляючи стандарти захисту та координуючи програми реінтеграції. У відповідь на кризу, спричинену війною в Україні, Європейський Союз активував Директиву про тимчасовий захист, надавши мільйонам українських біженців доступ до ринку праці, освіти, медичних послуг та соціального захисту.

Окрему увагу заслуговує підтримка з боку ООН та Управління Верховного комісара у справах біженців (УВКБ). Організація надає фінансову допомогу, сприяє реєстрації та підтримує правову базу для забезпечення гуманітарного захисту.

Використання іноземного досвіду в Україні сприятиме швидкому вирішенню проблем, що виникають у внутрішньо переміщених осіб та сімей через раптові переїзди та зміни місця проживання. Україна, з огляду на світовий досвід, може вдосконалити національну систему підтримки ВПО та біженців. Серед рекомендацій:

Розвиток житлових програм. Будівництво соціального житла або надання компенсацій за втрачене майно, як це реалізовано в Грузії та Колумбії.

Медична підтримка. Створення мобільних медичних центрів для забезпечення доступу до медичних послуг у віддалених регіонах, подібно до моделі Туреччини.

Освітні та інтеграційні програми. Впровадження курсів для ВПО з метою адаптації в нових громадах, як це зроблено в Німеччині.

Фінансова допомога. Розширення програм адресної підтримки для покриття витрат на житло та комунальні послуги.

Цифровізація процесів. Використання електронних реєстрів для

забезпечення швидкого доступу ВПО до соціальних послуг.

Проблема примусового переміщення осіб потребує скоординованих зусиль на національному, регіональному та міжнародному рівнях. Впровадження інноваційних рішень, зокрема програм житлового забезпечення, медичної допомоги та професійної підготовки, сприятиме зміцненню соціальної стабільності та інтеграції переміщених осіб.

Україна має унікальну можливість не лише забезпечити захист своїх громадян, але й створити ефективну модель підтримки, яка може стати прикладом для інших країн. Використання міжнародного досвіду, адаптація кращих практик та інвестиції у довгострокові рішення дозволять вирішити нагальні виклики та забезпечити стійкий розвиток навіть у складних умовах глобальних криз.

Висновки до розділу 1

Аналізуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що внутрішньо переміщені особи потребують комплексної допомоги соціальних працівників та фахівців різних професій. Якісна допомога внутрішньо переміщеним особам значною мірою залежить від злагодженості експертів та мультидисциплінарних команд. Досвід зарубіжних країн надає широкий спектр шляхів і підходів до розв’язання проблем внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Забезпечення реалізації прав цієї соціально вразливої категорії населення має стати одним із головних пріоритетів державної політики кожної країни. Зокрема, важливим кроком є створення спеціалізованого органу, відповідального за координацію та впровадження заходів, спрямованих на підтримку ВПО. Такий орган дозволить систематизувати процеси і підвищити ефективність дій держави.

Не менш значущою є взаємодія громадянського суспільства та держави у вирішенні питань, пов’язаних із допомогою ВПО. Це передбачає залучення громадських організацій до надання соціальних послуг, моніторинг потреб переміщених осіб та їхню участь у розробці програм підтримки. Така співпраця

дозволяє краще враховувати специфіку проблем і створювати умови для реальної інтеграції ВПО у місцеві громади. Особливу роль у цьому процесі відіграють волонтерські ініціативи, які здатні швидко реагувати на нагальні потреби та забезпечувати гнучкість у наданні допомоги.

Для ефективного розв'язання проблем ВПО необхідно розробити та впровадити комплексну нормативно-правову базу, яка б чітко регулювала порядок надання допомоги, доступ до соціальних послуг, забезпечення житлом, працевлаштування та освітою. Належна діяльність адміністративних органів є ключовим елементом у цьому процесі. Координація між різними державними відомствами дозволяє уникнути дублювання функцій і спрямовувати ресурси на найважливіші напрями. Важливим також є забезпечення адекватного фінансування з державного бюджету програм підтримки ВПО, зокрема на будівництво житла, створення нових робочих місць та розвиток соціальної інфраструктури.

В умовах обмежених ресурсів, особливо під час конфліктів, важливим є залучення міжнародної допомоги. Співпраця з міжнародними організаціями сприяє не лише фінансовій підтримці, але й передачі досвіду, залученню інноваційних підходів та найкращих практик. Зокрема, це може включати фінансування проектів з будівництва житла для ВПО, програми психологічної підтримки, розвиток інклюзивних освітніх ініціатив і програм професійної перепідготовки. Окрім того, міжнародна співпраця допомагає налагодити ефективний обмін інформацією між країнами, що стикалися з подібними проблемами.

Аналіз міжнародного досвіду дає змогу визначати найефективніші моделі підтримки ВПО, уникати типових помилок і враховувати особливості місцевого контексту. Застосування таких практик дозволяє забезпечити системну, довготривалу й адресну допомогу, сприяючи інтеграції ВПО у нові громади та створенню умов для їхнього повноцінного життя. Важливим є запровадження механізмів моніторингу ефективності реалізованих програм, що дозволяє коригувати їх у разі необхідності.

Крім того, слід враховувати психологічний аспект адаптації ВПО. Багато переміщених осіб стикаються з посттравматичним синдромом, тривожними розладами та соціальною ізоляцією. Тому важливо розширювати програми психологічної підтримки, створювати центри психологічної реабілітації, а також проводити тренінги з адаптації та інтеграції у нове суспільне середовище. Особливу увагу слід приділяти роботі з дітьми, які переживають стресові ситуації через зміну середовища та втрату звичного способу життя.

Також необхідно враховувати роль цифрових технологій у підтримці ВПО. Запровадження електронних платформ для надання соціальних послуг, дистанційного навчання, пошуку роботи та отримання медичної допомоги може суттєво покращити доступність послуг для переміщених осіб. Використання цифрових технологій сприятиме підвищенню ефективності роботи державних органів і покращенню комунікації між ВПО та місцевими громадами.

Таким чином, комплексний підхід, що включає чітке законодавче регулювання, належне фінансування, співпрацю з міжнародними партнерами, активну участь громадянського суспільства, психологічну підтримку та застосування сучасних цифрових технологій, дозволить більш ефективно розв’язувати проблеми внутрішньо переміщених осіб та забезпечувати їхню соціальну інтеграцію. Крім того, важливою складовою є формування суспільної толерантності та інклюзивності, що сприятиме зменшенню дискримінації ВПО та підвищенню рівня їхньої адаптації у нових громадах. Освітні кампанії, соціальні проекти та залучення місцевих жителів до підтримки переміщених осіб допоможуть створити сприятливе середовище для їхньої інтеграції. Лише через спільні зусилля держави, громадськості та міжнародних партнерів можна забезпечити сталий розвиток і гідні умови життя для всіх громадян, незалежно від їхнього місця проживання. У майбутньому необхідно розробити довгострокові стратегії інтеграції ВПО, що передбачатимуть їхню активну участь у соціально-економічному житті країни та сприятимуть зміцненню суспільної єдності.

РОЗДІЛ 2
СИСТЕМА СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

2.1. Соціальні гарантії для внутрішньо переміщених осіб

Соціальні гарантії для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні забезпечують основні права та потреби, спрямовані на підтримку людей, які через збройний конфлікт, окупацію або інші обставини були змушені покинути свої домівки. Відповідно до українського законодавства, зокрема Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», держава зобов'язується забезпечувати ВПО низку соціальних гарантій:

1. Адресна допомога на покриття витрат на проживання:

- ВПО мають право на щомісячну адресну допомогу, яка призначається для покриття витрат на оренду житла та інші потреби. Розмір цієї допомоги залежить від складу сім'ї, наявності дітей, інвалідності та інших чинників.

- Уряд регулярно переглядає та коригує розміри цієї допомоги відповідно до рівня інфляції та економічної ситуації в країні.

2. Житлове забезпечення:

- ВПО мають право на тимчасове житло, яке надається державними або місцевими органами влади у межах наявних можливостей. Також запроваджуються програми компенсації за оренду житла для ВПО.

- Зокрема, у деяких громадах реалізуються спеціальні житлові програми, зокрема надання кредитів на пільгових умовах для купівлі житла, орендне житло за помірну плату тощо.

3. Соціальні виплати та пенсійне забезпечення:

- ВПО мають право на отримання всіх соціальних виплат та пенсій, передбачених законодавством. У разі переміщення особи до іншого

регіону України держава гарантує безперешкодне продовження виплат за новим місцем перебування.

- Важливо, що органи соціального захисту забезпечують переведення виплат без необхідності повторного оформлення, що значно спрощує доступ ВПО до цих гарантій.

4. Доступ до медичних послуг:

- ВПО можуть звертатися за безкоштовною медичною допомогою до медичних закладів у регіонах їхнього перебування. Законодавство гарантує їм право на отримання медичних послуг у тому ж обсязі, що й для решти громадян.

- Окремо передбачені пільги на отримання ліків та доступ до реабілітаційних програм для осіб з інвалідністю серед ВПО, особливо для дітей.

5. Освіта для дітей і дорослих:

- Діти з числа ВПО мають право на безкоштовне навчання у дитячих садках, школах та вищих навчальних закладах на рівних умовах з іншими дітьми. ВПО також мають доступ до дистанційної освіти та спеціальних стипендій.

- Дорослі ВПО можуть брати участь у програмах професійної підготовки та перекваліфікації, що полегшує їхнє інтегрування на ринку праці.

6. Захист на ринку праці:

- ВПО мають право на працевлаштування за спрощеними умовами, включаючи допомогу у працевлаштуванні від державної служби зайнятості. Їм надається пріоритет у державних програмах працевлаштування, зокрема для людей з інвалідністю та молоді.

- Також передбачені програми перекваліфікації, тренінги та фінансова підтримка для відкриття власного бізнесу.

7. Юридична допомога та захист прав:

- ВПО мають право на безкоштовну правову допомогу, яка

передбачає юридичні консультації, допомогу у складанні документів, представництво в судах тощо. Це особливо важливо для тих, хто має проблеми з отриманням соціальних гарантій, компенсацій або житла.

- Держава також захищає ВПО від дискримінації та переслідувань через їхній статус та забезпечує дотримання їхніх прав у всіх сферах життя.

8. Міжнародна підтримка:

- Україна співпрацює з міжнародними організаціями, такими як ООН, Міжнародний Червоний Хрест та інші, які надають гуманітарну, фінансову та технічну допомогу для підтримки ВПО.

- Ці організації підтримують програми з надання житла, медичної допомоги, соціальної підтримки, юридичних консультацій тощо.

9. Психологічна підтримка та соціальна адаптація:

- ВПО мають доступ до психологічної допомоги, особливо це важливо для тих, хто пережив травматичний досвід, пов’язаний із переміщенням або конфліктом. Такі послуги надаються через державні та недержавні організації.

- Крім того, держава підтримує програми соціальної адаптації, спрямовані на інтеграцію ВПО у нові громади, включаючи навчальні курси, культурні заходи та волонтерську діяльність [55].

Отже, соціальні гарантії для ВПО в Україні охоплюють широкий спектр прав та допомоги, що сприяє полегшенню адаптації цих осіб до нових умов життя. Однак, незважаючи на наявність нормативної бази, існують певні виклики, зокрема фінансові труднощі у реалізації цих гарантій, обмеженість житлових ресурсів та складнощі у доступі до медичних і соціальних послуг. Подальше вдосконалення законодавства та залучення додаткових міжнародних ресурсів є необхідним для забезпечення ефективної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні.

2.2. Правовий механізм реалізації прав внутрішньо переміщених осіб на житло, освіту та медичні послуги

Забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб залишається одним із ключових викликів для державної політики України. Основні проблеми, пов’язані з житлом, освітою та медичними послугами, вимагають створення ефективного правового механізму. Законодавча база, урядові програми та діяльність міжнародних і громадських організацій є фундаментом для вирішення цих питань.

Станом на початок 2025 року забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб залишається одним із ключових викликів для державної політики України. Основні проблеми, пов’язані з житлом, освітою та медичними послугами, вимагають створення ефективного правового механізму. Законодавча база, урядові програми та діяльність міжнародних і громадських організацій є фундаментом для вирішення цих питань.

Право на житло для внутрішньо переміщених осіб закріплене у статті 47 Конституції України, яка гарантує право кожного громадянина на житло, та Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Основні механізми реалізації цього права передбачають:

1. Тимчасове житло.

Держава створила механізм надання тимчасового житла для внутрішньо переміщених осіб через місцеві органи влади. Згідно із Постановою Кабінету Міністрів України № 509, передбачено розподіл житлових приміщень із фондів тимчасового житла на безоплатній основі. Проте цей механізм є тимчасовим і не вирішує питання постійного проживання.

2. Компенсація за оренду житла.

З 2023 року діє оновлений порядок компенсації витрат на оренду житла для ВПО відповідно до Постанови КМУ № 261. Зокрема, переселенці мають право отримувати фінансову допомогу на покриття витрат за умови подання відповідної заяви через платформу «Дія» або до місцевого управління

соцзахисту.

3. Пільгові програми кредитування.

Законом України «Про іпотеку» передбачено пільгове кредитування для ВПО, що дозволяє придбати житло на вигідних умовах (низька процентна ставка або компенсація частини платежів). У 2024 році програму розширено, включивши додаткові категорії, такі як багатодітні сім'ї чи люди з інвалідністю.

4. Міжнародна підтримка та гранти.

У співпраці з міжнародними організаціями, такими як UNHCR і IOM, у багатьох регіонах будуються нові житлові об'єкти, реконструюються гуртожитки та соціальні будинки.

Попри це, забезпечення житлом залишається проблемним через високий попит і обмежені ресурси. Пріоритет надається вразливим групам, що часом створює соціальну напругу.

Право на освіту: рівний доступ для внутрішньо переміщених осіб

Право на освіту є базовим і закріплене статтею 53 Конституції України. Для ВПО його реалізація регламентується низкою законодавчих актів, серед яких:

- Закон України «Про освіту»;
- Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»;
- Постанова КМУ № 684, яка спрощує доступ до навчальних закладів для дітей ВПО.

1. Доступ до шкіл і дошкільних закладів.

ВПО мають право на вступ до державних і комунальних шкіл та дитячих садків незалежно від місця реєстрації. Законодавство забороняє відмову у прийнятті дітей через відсутність довідки про реєстрацію або інших документів.

2. Підтримка у вищій освіті.

Для студентів із числа внутрішньо переміщених осіб передбачені пільги, зокрема:

- Безоплатне навчання у державних закладах;

- Стипендії для підтримки проживання;

- Спрощений вступ без ЗНО для абітурієнтів із тимчасово окупованих територій, відповідно до спеціальних умов, затверджених Міністерством освіти і науки.

3. Програми для адаптації та інтеграції.

Уряд разом із громадськими організаціями організовує додаткові освітні курси, які допомагають внутрішньо переміщеним особам інтегруватися у громади: мовні курси, курси перекваліфікації тощо.

4. Підтримка дистанційної освіти.

У зв'язку з війною у 2022–2024 роках було значно розширено можливості дистанційного навчання. ВПО, які проживають у тимчасовому житлі або перемістилися за кордон, можуть продовжувати навчання через платформи «Всеукраїнська школа онлайн» і «Єдина державна база освіти».

Право на медичні послуги: гарантії та виклики

Право на охорону здоров'я регламентоване статтею 49 Конституції України. Для ВПО реалізація цього права конкретизована у таких документах:

- Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»;

- Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення».

1. Доступ до медичних закладів.

Внутрішньо переміщені особи мають право на отримання медичних послуг за місцем фактичного проживання, незалежно від прописки чи місця реєстрації. Завдяки реформі первинної медицини, вони можуть укладати декларації з сімейними лікарями у будь-якому закладі.

2. Гарантовані послуги.

В рамках Програми медичних гарантій держава покриває витрати на первинну, спеціалізовану та екстрену медичну допомогу. Це включає:

- консультації лікарів;

- лікування в умовах стаціонару;

- вакцинацію;

- медикаменти за програмою «Доступні ліки».

3. Психологічна підтримка.

Через травматичний досвід переміщення багато ВПО потребують психологічної допомоги. Мобільні бригади психологів надають підтримку в регіонах, де проживає найбільша кількість внутрішньо переміщених осіб.

Щоб відобразити динаміку психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб, зберемо статистику за кількістю:

1) психологічних консультацій, які надавалися різними організаціями;
2) кількості працюючих фахівців із психологічної допомоги;
3) регіонів, які активно впроваджували програми підтримки.

Динаміку психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб за період 2022–2025 роки подано на рис. 2.1.

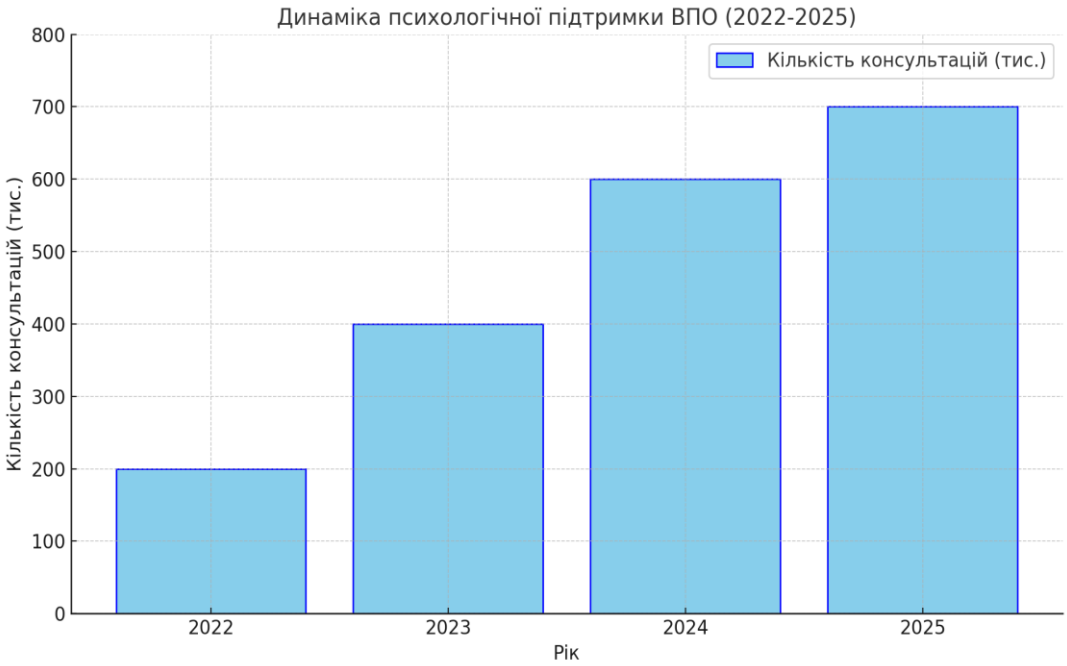

Рисунок 2.1. – Динаміка психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб за період 2022–2025

Графік відображає динаміку кількості психологічних консультацій для внутрішньо переміщених осіб в Україні та демонструє стабільне зростання

наданої допомоги, що свідчить про підвищення доступності та ефективності психологічної підтримки у цей час:

- 2022 рік: активне залучення міжнародних організацій (близько 200 тисяч консультацій).

- 2023 рік: зростання через масштабування програм до 400 тисяч консультацій.

- 2024 рік: більше 600 тисяч консультацій завдяки впровадженню онлайн-платформ і мобільних бригад.

- 2025 рік: очікується подальше зростання до 700 тисяч завдяки розширенню програм на місцевому рівні.

4. Спеціалізовані програми.

Особи з інвалідністю, хронічними захворюваннями чи потребою в реабілітації мають доступ до безкоштовного лікування й реабілітаційних послуг. Окремо держава фінансує медичну підтримку для вагітних і дітей із числа внутрішньо переміщених осіб.

5. Міжнародна допомога.

1. Роль міжнародних організацій у підтримці внутрішньо переміщених осіб

- Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН): УВКБ ООН є однією з ключових організацій, що надає допомогу внутрішньо переміщеним особам в Україні. Вона забезпечує фінансову підтримку, житлові гранти, надає допомогу в утепленні тимчасового житла та сприяє доступу до правової допомоги.

- Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ): МКЧХ активно підтримує внутрішньо переміщених осіб, зокрема в регіонах, наближених до зони бойових дій. Організація надає гуманітарну допомогу у вигляді продовольчих та гігієнічних наборів, ліків, а також сприяє відновленню медичних закладів.

- Міжнародна організація з міграції (МОМ): МОМ надає допомогу у сферах працевлаштування та психологічної підтримки внутрішньо

переміщених осіб, організовує програми адаптації та реінтеграції, зокрема через фінансування малого бізнесу для переселенців.

2. Програми Європейського Союзу для внутрішньо переміщених осіб в Україні

- Гуманітарна допомога та фінансування: Європейський Союз виділив значні кошти для гуманітарних програм, що спрямовані на забезпечення житлом, продуктами харчування та медичною допомогою для внутрішньо переміщених осіб.

- Програми з відновлення інфраструктури: ЄС підтримує проєкти відновлення в постраждалих регіонах, включаючи ремонт шкіл, лікарень та інших об’єктів соціальної інфраструктури, які використовуються внутрішньо переміщених осіб.

- Розвиток місцевих громад та інтеграція: ЄС реалізує програми, що сприяють інтеграції внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади, надає кошти на підвищення кваліфікації, створення нових робочих місць та поліпшення умов проживання.

3. Фінансування та гранти від міжнародних донорів

- Світовий банк та Міжнародний валютний фонд: Ці фінансові інститути надають кредити та гранти для підтримки соціальних програм в Україні, спрямованих на допомогу внутрішньо переміщених осіб.

- Агентство США з міжнародного розвитку (USAID): USAID надає фінансування для гуманітарної допомоги, підтримки місцевого бізнесу та програм працевлаштування внутрішньо переміщених осіб.

- Уряди окремих держав: Уряди країн, зокрема Німеччини, Канади, Японії, Великобританії та інших, виділяють кошти для підтримки програм допомоги ВПО, забезпечуючи їм доступ до житла, освіти та медичних послуг.

4. Правова допомога та підтримка з боку міжнародних організацій

- Психологічна та юридична підтримка: У співпраці з міжнародними партнерами, такими як Норвезька рада у справах біженців

(NRC) та УВКБ ООН, створюються програми для надання правової допомоги внутрішньо переміщеним особам, зокрема консультацій з питань отримання соціальних виплат, прав на житло та працевлаштування.

- Освітні програми та перекваліфікація: Міжнародні організації реалізують програми для підвищення кваліфікації внутрішньо переміщених осіб, що сприяє їхньому швидшому адаптуванню та інтеграції в місцеві громади.

5. Впровадження міжнародного досвіду в українське законодавство

- Надання тимчасового житла: Досвід європейських країн у наданні соціального житла для біженців адаптується в Україні для створення житлового фонду для внутрішньо переміщених осіб.

- Психологічна та соціальна інтеграція: Враховуючи досвід Норвегії та Швеції, Україна впроваджує психологічні програми, що спрямовані на підтримку постраждалих від конфлікту.

- Співпраця з міжнародними партнерами для спрощення доступу до освіти: Досвід Польщі, Румунії та інших сусідніх держав, які надали можливість українським дітям продовжувати навчання за кордоном, також допомагає вдосконалити доступ до освіти для ВПО в Україні. Міжнародна підтримка є важливою складовою соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. Співпраця з міжнародними організаціями, впровадження грантових програм та адаптація успішного міжнародного досвіду дозволяють покращити механізми допомоги ВПО та забезпечити їхні права на гідне життя, медичне обслуговування, освіту і працевлаштування [30].

Тож, забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб на житло, освіту та медичні послуги залишається пріоритетом для української держави, що відображається у відповідних правових механізмах та програмах підтримки. Для цього розроблено спеціальні державні та регіональні програми, які включають заходи з надання соціальної допомоги, фінансової підтримки та

правового супроводу. Важливим елементом є створення умов для інтеграції внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади, забезпечення доступу до робочих місць, медичних послуг та освітніх закладів. Однак залишаються серйозні виклики. Серед них: обмежені ресурси держави, високий попит на житлові програми, перевантаженість медичних закладів та складнощі інтеграції переселенців у громади.

Перспективи покращення ситуації залежать від:

- Подальшого вдосконалення законодавства;
- Активного залучення міжнародної допомоги;
- Інтеграції цифрових рішень для спрощення доступу до послуг;
- Розширення співпраці між державою, громадськими організаціями та місцевими громадами.

Забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб на житло, освіту та медичні послуги є не лише обов’язком держави, а й важливим елементом стабільності та розвитку українського суспільства в умовах тривалих викликів.

2.3. Роль державних і громадських організацій у захисті прав внутрішньо переміщених осіб

Роль державних і громадських організацій у захисті прав внутрішньо переміщених осіб в Україні залишається критично важливою. Збройний конфлікт, що триває, призвів до масового переміщення людей, створивши численні соціальні та економічні виклики. Саме поєднання зусиль держави, громадських організацій та міжнародних партнерів дозволяє ефективно реагувати на ці виклики та забезпечувати підтримку внутрішньо переміщених осіб.

Держава, перш за все, забезпечує нормативно-правову базу для захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» є основним документом, що регулює

їхній статус, доступ до житла, соціальної допомоги, працевлаштування та освіти. У 2023–2024 роках було прийнято низку оновлень до законодавства, спрямованих на спрощення процедур отримання допомоги та доступу до адміністративних послуг. Наприклад, введення механізмів компенсації за оренду житла для найбільш уразливих категорій внутрішньо переміщених осіб стало важливим кроком для покращення їхніх житлових умов.

Державні та громадські організації в Україні відіграють ключову роль у забезпеченні захисту прав внутрішньо переміщених осіб, які стали однією з найуразливіших категорій населення через військовий конфлікт. Далі розглянемо основні аспекти діяльності цих організацій, які зосереджені на наданні соціального захисту, правової допомоги та створенні умов для інтеграції внутрішньо переміщених осіб в місцеві громади.

Фінансова підтримка залишається одним із ключових аспектів допомоги. Держава продовжує надавати щомісячні виплати внутрішньо переміщеним особам, особливо тим, хто опинився в складних життєвих обставинах. Програми будівництва та реконструкції житла для внутрішньо переміщених осіб поступово розвиваються, хоча забезпечити всіх охочих досі непросто через обмежені ресурси та високе навантаження на бюджет.

Окрему увагу держава приділяє питанням освіти та працевлаштування. Спрощений доступ до освітніх закладів, програм перекваліфікації та створення нових робочих місць для внутрішньо переміщених осіб дозволяють не лише забезпечити їхній економічний добробут, а й сприяти інтеграції у нові громади. Важливим залишається і надання психологічної підтримки: у багатьох регіонах функціонують державні та мобільні центри психологічної допомоги.

Громадські організації доповнюють державні зусилля, діючи більш гнучко та оперативно. Вони відіграють ключову роль у наданні юридичної допомоги, гуманітарної підтримки та захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Наприклад, організації «Право на захист» чи «КримSOS» допомагають переселенцям у питаннях відновлення документів, вирішення житлових проблем і працевлаштування.

Водночас багато локальних ініціатив співпрацюють із міжнародними донорами, такими як UNHCR, IOM і UNICEF, забезпечуючи гуманітарною допомогою найбільш уразливих. Не менш важливою є роль громадських організацій у сприянні інтеграції внутрішньо переміщених осіб в нові громади. Вони організовують освітні та культурні заходи, надають консультації, запобігають дискримінації та сприяють порозумінню між переселенцями й місцевими мешканцями. [23].

Адвокація прав також є одним із ключових напрямків їхньої діяльності. Завдяки активності громадських організацій проблеми внутрішньо переміщених осіб залишаються на порядку денному уряду та міжнародних партнерів, що сприяє залученню додаткових ресурсів.

За допомогою діаграми проаналізуємо розподіл ролей між державними органами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами у підтримці прав внутрішньо переміщених осіб за основними напрямками.

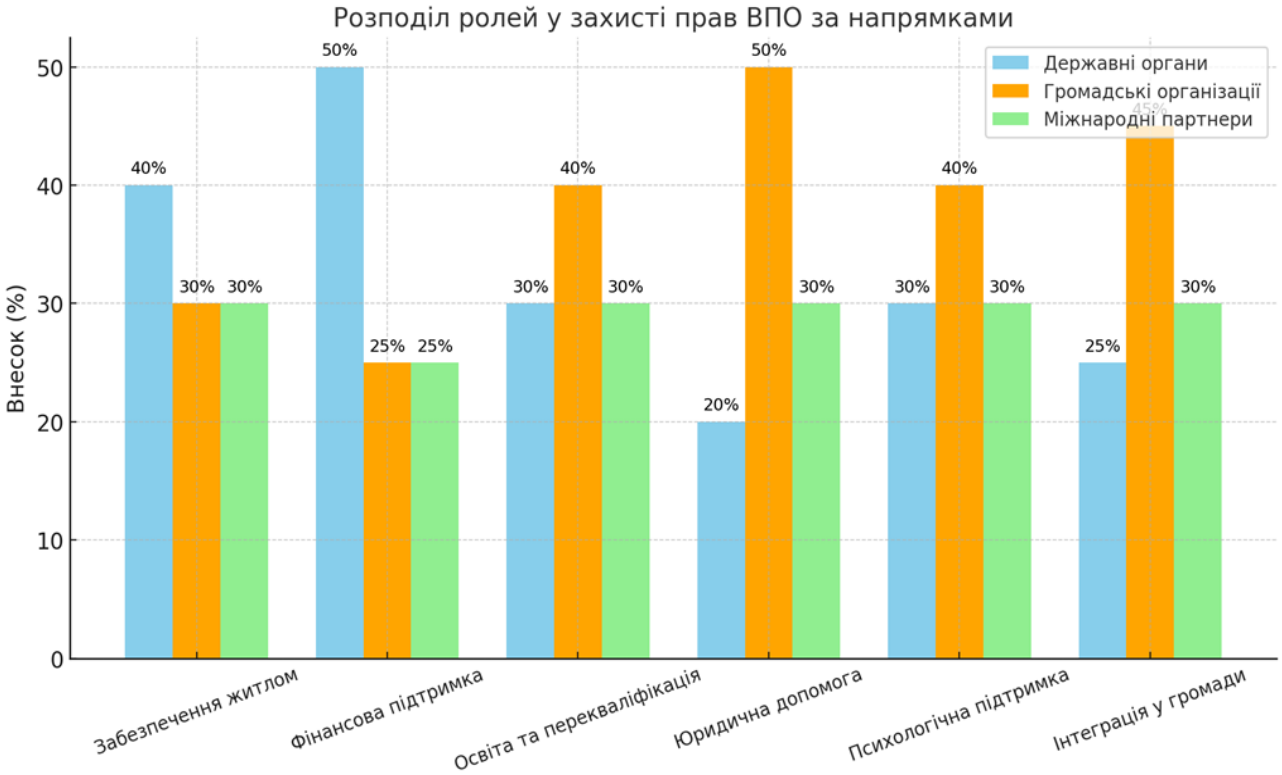

Рисунок 2.2 – Розподіл ролей у захисті прав ВПО за напрямками

Забезпечення житлом: Державні органи відіграють основну роль (40%),

проте значний внесок роблять громадські організації (30%) та міжнародні партнери (30%).

Фінансова підтримка: Основну відповідальність несе держава (50%), за нею слідують громадські організації (25%) і міжнародні партнери (25%).

Освіта та перекваліфікація: Громадські організації лідирують (40%), але держава та міжнародні партнери також активно працюють у цьому напрямку.

Юридична допомога: Громадські організації беруть найбільшу участь (50%), тоді як внески держави та партнерів становлять по 20-30%.

Психологічна підтримка: Перевагу мають громадські організації (40%), але роль держави та міжнародних партнерів теж значна (30% кожен).

Інтеграція у громади: Громадські організації знову ж таки ключові (45%), за ними йдуть державні органи (25%) та міжнародні партнери (30%).

Цей розподіл ілюструє взаємодоповнюючу роль усіх сторін у створенні комплексної системи підтримки внутрішньо переміщених осіб. Розглянуто ключові напрями роботи державних і громадських структур, їхні завдання, а також спільні ініціативи, спрямовані на створення гідних умов життя для внутрішньо переміщених осіб.

Отже, детальніше зупинимося на ролі кожного учасника у цьому процесі.

1. Роль державних органів у захисті прав внутрішньо переміщених осіб. Державні органи відповідають за розробку, впровадження та контроль виконання законодавчих і нормативних актів, які забезпечують соціальні, економічні та правові права внутрішньо переміщених осіб.

1.1. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України:

- Загальний координаційний центр: Міністерство є головним органом, відповідальним за формування державної політики щодо підтримки та інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

- Розробка та реалізація програм підтримки внутрішньо переміщених осіб: Міністерство займається розробкою комплексних програм, які охоплюють питання забезпечення житлом,

працевлаштування, психологічної підтримки та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб.

- Підтримка місцевих органів: Міністерство співпрацює з органами місцевого самоврядування щодо ефективного розподілу коштів та ресурсів для внутрішньо переміщених осіб.

1.2. Міністерство соціальної політики України:

- Соціальна підтримка та виплати: Міністерство соціальної політики координує надання щомісячних соціальних виплат для внутрішньо переміщених осіб, які є основним джерелом підтримки.

- Розробка нормативних актів: Міністерство розробляє нормативно-правові акти, що регулюють соціальний захист внутрішньо переміщених осіб, зокрема у питаннях житлових субсидій, пільг та інших видів соціальної допомоги.

- Психологічна допомога: Міністерство також підтримує програми психологічної реабілітації, що особливо важливо для внутрішньо переміщених осіб, які зазнали стресу та психологічних травм.

1.3. Органи місцевого самоврядування:

- Забезпечення тимчасовим житлом: Місцеві органи влади відповідають за виділення місць для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб, особливо в регіонах з великою кількістю переселенців.

- Інтеграція у громаду: Органи місцевого самоврядування працюють над тим, щоб внутрішньо переміщені особи могли легко інтегруватися в місцеві громади, створюючи спеціальні програми працевлаштування, освіти та соціальної адаптації.

- Освітні програми: Організація доступу до шкіл та дошкільних закладів, першочергове зарахування дітей внутрішньо переміщених осіб в освітні заклади.

1.4. Державний центр зайнятості:

- Сприяння у працевлаштуванні: Центр зайнятості пропонує внутрішньо переміщеним особам консультації, тренінги та

перекваліфікацію для полегшення працевлаштування.

- Програми перекваліфікації та підвищення кваліфікації: Для внутрішньо переміщених осіб реалізуються спеціальні програми, які дозволяють освоїти нові професії або підвищити кваліфікацію.

2. Роль громадських організацій у захисті прав внутрішньо переміщених осіб. Громадські організації в Україні відіграють важливу роль у підтримці внутрішньо переміщених осіб, заповнюючи прогалини, які можуть існувати в державних програмах. Вони надають гуманітарну, юридичну, психологічну та іншу допомогу внутрішньо переміщеним особам.

2.1. Норвезька рада у справах біженців (NRC):

- Юридична допомога: NRC надає консультації та допомогу з оформлення документів, захисту прав на отримання виплат, доступу до житла, отримання соціальних пільг.

- Програми житлової підтримки: Організація допомагає внутрішньо переміщених осіб отримати доступ до тимчасового житла та бере участь у програмах фінансової допомоги для оренди житла.

2.2. БФ «Право на захист»:

- Адвокація та захист прав: Фонд надає юридичну підтримку, зокрема з питань отримання соціальних виплат та пільг.

- Моніторинг стану дотримання прав внутрішньо переміщених осіб: Фонд здійснює моніторинг виконання державних програм, повідомляє про порушення прав і працює над покращенням державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб.

- Допомога у відновленні документів: Багато внутрішньо переміщених осіб мають складнощі з документами, які могли бути втрачені через переміщення, тому організація надає допомогу у відновленні цих документів.

2.3. «Карітас Україна»:

- Гуманітарна допомога: «Карітас» надає продуктові набори, засоби гігієни, одяг та інші необхідні речі для внутрішньо переміщених осіб,

особливо у місцях масового переселення.

- Психологічна підтримка: Організація створює групи підтримки, центри соціальної реабілітації, де внутрішньо переміщені особи можуть отримати допомогу психолога.

2.4. Українська Гельсінська спілка з прав людини (УГСПЛ):

- Правова підтримка та захист прав: УГСПЛ займається юридичним супроводом справ ВПО, надає консультації з питань отримання пільг та соціальних виплат.

- Освітні заходи: Організація проводить семінари та тренінги для ВПО, підвищуючи їхню обізнаність щодо прав і способів захисту.

2.5. «Стабілізейшн Суппорт Сервісез»:

- Розвиток місцевих громад: Організація займається розвитком програм для інтеграції ВПО у місцеві громади, залучаючи їх до громадських ініціатив і проектів.

- Фінансова та психологічна підтримка: Забезпечує грантову допомогу для внутрішньо переміщених осіб, які прагнуть відкрити власну справу, а також організовує програми психологічної підтримки.

3. Спільні проєкти державних та громадських організацій.

3.1. Програми житлової підтримки:

- Пільгові кредити на житло: Спільно з міжнародними донорами та державними органами, громадські організації забезпечують програми пільгового кредитування для внутрішньо переміщених осіб з метою придбання житла.

- Тимчасове житло: Багато громадських організацій співпрацюють з місцевими органами влади для створення тимчасового житла та центрів поселення для внутрішньо переміщених осіб.

3.2. Інтеграційні проєкти:

- Програми адаптації та інтеграції: Громадські організації проводять курси для ВПО, спрямовані на інтеграцію в нові громади, такі як мовні курси, тренінги з адаптації на робочому місці, допомога у підготовці

резюме.

- Професійна перекваліфікація та працевлаштування: У співпраці з Центром зайнятості та громадськими організаціями проводяться курси перекваліфікації, тренінги з професійного розвитку.

3.3. Юридичні консультації та адвокація:

- Юридичний супровід: Громадські організації надають правову допомогу внутрішньо переміщених осіб, зокрема у спорах щодо виплат, захисту прав на житло, а також у питаннях, пов’язаних з реєстрацією.

- Адвокаційні кампанії: Для покращення законодавства, що стосується внутрішньо переміщених осіб, громадські організації організовують адвокаційні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності про потреби внутрішньо переміщених осіб.

4. Вплив міжнародних партнерів.

Громадські організації активно співпрацюють з міжнародними донорами та організаціями, що допомагає отримувати фінансування для важливих проєктів. Ця підтримка дозволяє забезпечити внутрішньо переміщених осіб необхідною гуманітарною допомогою, юридичною консультацією та психологічною підтримкою.

Взаємодія державних і громадських організацій має вирішальне значення для ефективної підтримки та захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Громадські організації часто забезпечують більш гнучкий і оперативний підхід до надання допомоги, тоді як державні органи гарантують стабільність і правовий захист.

Попри численні позитивні зрушення, проблеми залишаються значними. По-перше, фінансування багатьох програм є недостатнім, що особливо помітно у сферах житлового забезпечення та довгострокової інтеграції. По-друге, деякі громади, які прийняли велику кількість переселенців, стикаються з перевантаженням соціальної інфраструктури. По-третє, залишається проблема дискримінації внутрішньо переміщених осіб, особливо у громадах, де вони сприймаються як конкуренти за ресурси чи робочі місця.

Перспективи подолання цих викликів полягають у тіснішій співпраці між державою, ГО та міжнародними донорами. Залучення переселенців до розробки політик, що їх стосуються, може підвищити ефективність рішень і сприяти їхній інтеграції. Крім того, подальший розвиток цифрових платформ, таких як «Дія», дозволить спростити доступ до допомоги.

У підсумку, держава формує базу для захисту прав і підтримки внутрішньо переміщених осіб, тоді як громадські організації забезпечують адресну допомогу та зв'язок із самими переселенцями. Ця взаємодія є запорукою не лише виживання, а й поступової інтеграції внутрішньо переміщених осіб в громади, що є необхідною умовою стабільності й розвитку країни в умовах тривалих викликів.

Висновки до розділу 2

Отже, підсумовуючи все вищевикладене, можна зробити висновок, що система соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні є важливим компонентом національної політики, спрямованої на підтримку людей, які були змушені залишити свої домівки через військовий конфлікт, окупацію або інші надзвичайні обставини. ВПО складають велику частину людей, які пережили величезні труднощі, і тому потребують особливої підтримки для адаптації до нових умов життя. Українська держава, зокрема через органи влади на місцевому та центральному рівнях, розробила низку законодавчих ініціатив, спрямованих на захист їх прав та надання допомоги у таких складних ситуаціях.

Система соціально-правового захисту ВПО включає широке коло питань: забезпечення житлом, організація медичного обслуговування, надання психологічної допомоги, підтримка у працевлаштуванні, надання фінансових виплат, а також реалізація соціальних програм, орієнтованих на інтеграцію переміщених осіб у нові громади та регіони. Проте, незважаючи на значний прогрес у законодавчій сфері, існують певні труднощі в практичному

впровадженні цих норм і механізмів. Зокрема, на фоні військових дій та постійного напруження в країні, ресурси для реалізації таких програм часто виявляються недостатніми, що значно обмежує можливості для ефективного захисту ВПО.

Одним із найгостріших питань є доступ до житла. Внутрішньо переміщені особи часто стикаються з проблемами щодо оренди або придбання житла, оскільки на ринку нерухомості існують значні обмеження, а ціни на оренду значно зросли через великий попит. Це призводить до того, що частина ВПО змушена жити в тимчасових умовах, що, в свою чергу, погіршує їх соціальне становище та перешкоджає інтеграції в нову громаду.

Працевлаштування ВПО також є важливим аспектом соціально-правового захисту. Багато переміщених осіб, особливо ті, хто переселився з непідконтрольних Україні територій, стикаються з труднощами у пошуку роботи через відсутність необхідних документів, невизнання кваліфікацій, а також через обмежений доступ до вакансій. З огляду на це, необхідно впроваджувати програми, які допомагають людям отримати нові професійні навички, підвищити рівень освіти та сприяти інтеграції на ринку праці.

Не менш важливим є забезпечення медичних послуг для ВПО, оскільки ці люди часто не мають доступу до необхідного лікування або консультацій через зміну місця проживання або втрату медичної картки. В умовах кризових ситуацій, коли населення стикається з додатковими стресами та травмами, особливо внаслідок бойових дій, доступ до психосоціальної допомоги є критично важливим. Проблеми психологічного здоров'я стають все більш актуальними серед ВПО, тому підтримка психотерапевтів, психологів і фахівців із кризового консультування повинна бути доступною для кожної переміщеної особи.

Крім того, в Україні спостерігається явище відсутності належної координації між різними державними і неурядовими організаціями. Це часто призводить до дублювання зусиль або навіть до конкуренції за обмежені ресурси. Тому важливо створити єдину централізовану базу даних, де буде

зібрана вся інформація про ВПО, їх потреби та доступні ресурси, що дозволить ефективніше організовувати допомогу.

Покращення системи соціально-правового захисту ВПО в Україні потребує комплексного підходу. Зокрема, необхідно спростити процедури доступу до допомоги, зокрема через цифровізацію послуг, що дозволить зробити процес більш прозорим і зручним для громадян. Крім того, держава повинна забезпечити належне фінансування на рівні місцевих органів влади, а також залучати міжнародну підтримку, що дозволить зміцнити ресурси і створити ефективні механізми взаємодії на всіх рівнях. Необхідно також впроваджувати прозорі та підзвітні механізми контролю, що допоможе запобігти зловживанням і забезпечить правильне використання бюджетних коштів.

Зрештою, дієва система соціально-правового захисту ВПО стане ключовим чинником інтеграції переміщених осіб у суспільство, сприяючи зміцненню соціальної стабільності та формуванню більш згуртованого й стійкого суспільства.

РОЗДІЛ 3
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

3.1. Аналіз проблем у реалізації прав внутрішньо переміщених осіб

Реалізація прав внутрішньо переміщених осіб є однією з ключових соціально-правових проблем в Україні. Зростання кількості внутрішньо переміщених осіб внаслідок конфлікту на сході країни, а особливо з початком повномасштабного вторгнення у 2022 році, вимагає відповідних державних і соціальних заходів, спрямованих на захист прав і соціальне забезпечення цих осіб. Проблеми, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи, охоплюють правові, соціально-економічні, медичні та освітні сфери, створюючи виклики для реалізації прав переселенців на житло, освіту, медичне обслуговування та інші соціальні гарантії.

Нижче подається детальний аналіз ключових проблем реалізації прав внутрішньо переміщених осіб, відповідно до законодавства України станом на 2024 рік, та шляхи можливого покращення ситуації.

1. Проблеми правового забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб.

1.1. Недосконалість нормативно-правової бази.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» є основою правового регулювання захисту внутрішньо переміщених осіб. Однак його положення вимагають удосконалення та адаптації до умов, які змінилися внаслідок збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб. Деякі права, як-от доступ до житла та соціальної допомоги, потребують чіткішого законодавчого регулювання.

1.2. Бюрократичні труднощі.

Отримання статусу внутрішньо переміщених осіб та доступ до соціальних виплат супроводжуються складними бюрократичними процедурами,

що часто є бар’єром для реалізації прав переселенців. Відсутність уніфікованих стандартів у різних регіонах призводить до неоднозначного тлумачення норм законодавства та різного підходу до надання послуг.

1.3. Проблеми з доступом до правової допомоги.

Незважаючи на те, що внутрішньо переміщені особи мають право на безоплатну правову допомогу, її доступність залишається обмеженою. Відсутність чітких процедур надання правової підтримки та недостатня кількість правозахисних установ, особливо в сільських регіонах, створюють додаткові труднощі для захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

2. Соціально-економічні проблеми.

2.1. Житлові труднощі.

Однією з найгостріших проблем внутрішньо переміщених осіб є відсутність доступного житла. Хоча існують програми, що передбачають соціальне житло та пільгові умови оренди, їх фінансування є обмеженим. Внутрішньо переміщені особи змушені винаймати житло на ринкових умовах, що є важким фінансовим тягарем.

2.2. Безробіття та низький рівень доходів.

Багато втрачають роботу під час переміщення, що веде до погіршення їх економічного становища. Проблеми з працевлаштуванням зумовлені необхідністю перекваліфікації та обмеженими можливостями на ринку праці у регіонах, куди вони переїхали. Це питання потребує підсилення програм перепідготовки та підтримки для інтеграції внутрішньо переміщених осіб на ринку праці.

2.3. Недостатня соціальна підтримка.

Соціальні виплати внутрішньо переміщеним особам є обмеженими та не завжди покривають базові потреби. Підвищення рівня соціальних виплат для внутрішньо переміщених осіб є необхідним кроком для забезпечення мінімального рівня життєзабезпечення та соціального захисту переселенців.

3. Медичне забезпечення.

3.1. Обмежений доступ до медичних послуг.

Місця компактного проживання внутрішньо переміщених осіб не завжди забезпечені необхідними медичними закладами та лікарями. Особливу проблему становить доступ до спеціалізованих медичних послуг для людей із хронічними захворюваннями, дітей і літніх осіб.

3.2. Психологічна підтримка.

Психологічні проблеми серед внутрішньо переміщених осіб є поширеними через травматичний досвід війни та вимушеного переселення. Проте програми психологічної допомоги для ВПО залишаються недостатньо розвиненими, особливо у невеликих населених пунктах.

3.3. Проблеми з медичним страхуванням.

Оскільки внутрішньо переміщені особи не завжди мають фінансову можливість придбати медичне страхування, вони часто не можуть отримати повний спектр медичних послуг. Відсутність державної підтримки для отримання медичних полісів також обмежує їх можливість звертатися за кваліфікованою допомогою.

4. Освіта.

4.1. Доступ до освіти для дітей.

Діти внутрішньо переміщених осіб часто стикаються з труднощами в адаптації до нових шкіл. Крім того, деякі освітні заклади є переповненими, що створює проблему у забезпеченні якісного освітнього процесу. Важливою потребою є створення додаткових класів і груп, а також програм адаптації для дітей-переселенців.

4.2. Проблеми з вищою освітою.

Молодь із числа внутрішньо переміщених осіб має труднощі з отриманням доступу до вищої освіти через обмеженість пільг та недостатнє фінансування освітніх програм. Існує потреба у розширенні державних стипендій і грантів для переселенців, щоб вони могли продовжувати навчання.

4.3. Психологічна адаптація в нових навчальних закладах.

Діти внутрішньо переміщених осіб часто мають труднощі з інтеграцією в нові колективи, що може негативно впливати на їхню успішність і

психологічний стан. Психологічна підтримка в школах і навчальних закладах є необхідною для створення комфортного середовища для таких дітей.

5. Інтеграція у місцевих громадах.

5.1. Ставлення місцевого населення.

У деяких громадах спостерігається напруження у стосунках між місцевими жителями та внутрішньо переміщеними особами. Це може бути спричинено конкуренцією за робочі місця та ресурси. Робота з місцевим населенням для підвищення толерантності та розуміння важливості підтримки внутрішньо переміщених осіб є одним із завдань державної політики.

5.2. Нестача ресурсів у місцевих громадах.

Багато громад не мають необхідних ресурсів для забезпечення житлових і соціальних потреб великої кількості переселенців. Це створює додатковий тиск на інфраструктуру та місцеві бюджети.

6. Проблеми документування та правового статусу.

6.1. Втрата документів.

Багато внутрішньо переміщених осіб під час переселення втратили документи, що підтверджують їхній статус або майнові права. Це значно ускладнює процес отримання соціальних пільг і правової допомоги.

6.2. Проблеми з реєстрацією.

Для отримання доступу до медичних, освітніх і соціальних послуг внутрішньо переміщених осіб потребують реєстрації за новим місцем проживання, однак ця процедура часто є тривалою і бюрократично складною.

Шляхи покращення ситуації:

1. Розширення законодавчої бази: Вдосконалення законодавства про соціальний захист внутрішньо переміщених осіб, включаючи розробку підзаконних актів, що регулюють специфічні питання захисту житлових, освітніх та медичних прав ВПО.

2. Фінансова підтримка житлових програм: Розробка та реалізація програм соціального житла і кредитування для внутрішньо переміщених осіб з підтримкою державних і міжнародних донорів.

3. Розширення доступу до медичних послуг: Забезпечення внутрішньо переміщених осіб медичним страхуванням або підтримка надання безкоштовної медичної допомоги для людей, які не можуть самостійно покрити витрати на лікування.

4. Психологічна підтримка і соціальна інтеграція: Створення центрів психологічної підтримки та програм соціальної адаптації, особливо для дітей і молоді.

5. Покращення доступу до правової допомоги: Розширення мережі безоплатної правової допомоги для внутрішньо переміщених осіб, особливо в сільській місцевості, і розробка спрощених процедур отримання документів і соціальних виплат.

6. Підтримка громад і розвиток толерантності: Проведення інформаційних кампаній для місцевого населення з метою покращення інтеграції внутрішньо переміщених осіб в нових громадах.

Таким чином, забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб є важливою складовою соціальної політики України, що вимагає координації між державними органами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Незважаючи на низку труднощів, за умови послідовних змін у нормативно-правовій базі, розширення соціальної підтримки та розвитку інтеграційних програм для внутрішньо переміщених осіб, Україна може забезпечити належний захист їхніх прав і сприяти їхній повноцінній інтеграції в суспільство.

3.2. Шляхи вдосконалення законодавства та практики захисту прав внутрішньо переміщених осіб

Для покращення соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні існує потреба вдосконалити як законодавчу базу, так і практичні механізми реалізації їх прав. Нижче розглянемо основні шляхи покращення

законодавства і практик захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

1. Розробка спеціального законодавства для внутрішньо переміщених осіб:

1.1. Вдосконалення Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».

Закон потребує доповнень, що враховували б нові виклики, зокрема щодо забезпечення ВПО житлом, доступом до медичних і освітніх послуг, правового захисту та адаптації на нових місцях. Чіткіше регулювання окремих аспектів, таких як забезпечення довгострокового житла та розширення можливостей працевлаштування, могло б суттєво покращити рівень соціального захисту переселенців.

1.2. Створення законодавства для довгострокових рішень у забезпеченні житлом.

Необхідно прийняти законодавчі акти, що регулюють програми надання житла для внутрішньо переміщених осіб на довготривалій основі. Це може включати спеціальні програми кредитування, соціальне житло, а також забезпечення тимчасового житла на більш доступних умовах для ВПО, які втратили житло внаслідок бойових дій.

2. Вдосконалення практичних механізмів соціального захисту:

2.1. Спрощення бюрократичних процедур.

Наразі отримання статусу внутрішньо переміщених осіб та доступ до соціальних виплат часто супроводжуються складними адміністративними процесами. Спрощення процедур реєстрації внутрішньо переміщених осіб, отримання допомоги, доступу до медичних і освітніх послуг через створення електронних платформ і автоматизацію може значно полегшити реалізацію прав переселенців.

2.2. Посилення контролю за реалізацією прав внутрішньо переміщених осіб.

Розробка механізмів для моніторингу виконання законодавства, наприклад, через створення спеціалізованих органів або структур у місцевих

адміністраціях, забезпечить контроль за дотриманням прав внутрішньо переміщених осіб на місцевому рівні. Це дозволить оперативніше реагувати на порушення і сприятиме посиленню захисту прав переселенців.

2.3 Надання комплексної правової допомоги.

Розширення можливостей безоплатної правової допомоги, зокрема через відкриття нових центрів і збільшення кількості фахівців у регіонах, де розміщено багато внутрішньо переміщених осіб, допоможе ефективніше захищати їх права. Така допомога має включати юридичні консультації з питань житла, працевлаштування, доступу до соціальних виплат та інших правових аспектів.

3. Розширення соціально-економічної підтримки:

3.1. Підтримка працевлаштування внутрішньо переміщених осіб.

Для покращення економічного становища внутрішньо переміщених осіб необхідно розробити програми з працевлаштування та перекваліфікації. Державні програми мають надавати можливості професійної підготовки для внутрішньо переміщених осіб, а також сприяти підприємництву, наприклад, через надання грантів та пільгового кредитування.

3.2. Підвищення рівня соціальних виплат.

Соціальні виплати для внутрішньо переміщених осіб наразі часто не покривають мінімальних потреб, що ускладнює процес інтеграції та адаптації. Розширення розміру соціальних виплат і перегляд критеріїв надання допомоги сприятиме покращенню рівня життя внутрішньо переміщених осіб.

4. Забезпечення доступу до медичних та освітніх послуг:

4.1. Спрощення доступу до медичних послуг.

Відсутність доступу до медичних послуг є серйозною проблемою для внутрішньо переміщених осіб, особливо в регіонах із недостатньою медичною інфраструктурою. Необхідно забезпечити фінансування медичних послуг для внутрішньо переміщених осіб, а також впровадити механізми покриття витрат на ліки та лікування для переселенців із тяжкими захворюваннями.

4.2. Адаптаційні програми для дітей внутрішньо переміщених осіб.

Діти внутрішньо переміщених осіб часто потребують особливого підходу для успішної адаптації в нових школах. Освітня система повинна забезпечити розробку програм адаптації для дітей переселенців, включаючи психологічну підтримку, соціальну інтеграцію та створення безпечного освітнього середовища.

5. Психологічна та соціальна інтеграція внутрішньо переміщених осіб:

5.1. Психологічна підтримка та реабілітація.

Психологічна допомога є необхідною для подолання стресу та психологічної травми у внутрішньо переміщених осіб .

Держава має запровадити спеціальні програми для надання психологічної підтримки, а також створити умови для надання допомоги на місцях проживання внутрішньо переміщених осіб.

5.2. Програми інтеграції у місцеві громади.

Інтеграція у місцеві громади є важливим кроком для забезпечення нормального соціального життя внутрішньо переміщених осіб. Програми адаптації, що підтримуються як державою, так і громадськими організаціями, повинні включати інформаційні кампанії, навчання толерантності та підтримку соціальної взаємодії.

6. Розширення співпраці з міжнародними організаціями:

6.1. Запозичення міжнародного досвіду.

Залучення міжнародного досвіду та співпраця з міжнародними організаціями, як-от ООН, Міжнародна організація з міграції, дозволить Україні адаптувати найкращі практики для захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Це включає фінансування для реалізації програм допомоги, а також навчання українських фахівців [5].

6.2. Міжнародна фінансова підтримка.

Міжнародні донори можуть забезпечити додаткове фінансування для реалізації програм соціальної допомоги та захисту внутрішньо переміщених осіб. Важливо налагодити постійний діалог з міжнародними партнерами для координації допомоги та розробки спільних проектів.

Вдосконалення законодавчої бази та практичних механізмів соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб є необхідним для забезпечення їхніх прав і потреб. Це передбачає розробку спеціальних програм у сфері житлового забезпечення, медичного обслуговування, освіти, а також підвищення соціальних виплат та доступу до правової допомоги. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб в громади, психологічна підтримка та співпраця з міжнародними партнерами є важливими елементами для створення стійкої системи підтримки переселенців в Україні.

3.3. Оптимізація механізмів фінансування заходів соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб

Оптимізація механізмів фінансування заходів соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб внутрішньо переміщених осіб є важливою частиною державної політики, спрямованої на забезпечення належного рівня підтримки переселенців. Зростання чисельності внутрішньо переміщених осіб в Україні потребує раціонального розподілу фінансування та вдосконалення системи соціального захисту. Оптимізація цих механізмів полягає у підвищенні ефективності використання державних і міжнародних ресурсів, збільшенні обсягу фінансування та удосконаленні процесу розподілу коштів.

Нижче наведено ключові напрями оптимізації механізмів фінансування соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

1. Диверсифікація джерел фінансування.

Для підвищення фінансової стійкості системи підтримки внутрішньо переміщених осіб доцільно використовувати різноманітні джерела фінансування, які включають:

- Державний бюджет: Виділення цільових коштів на підтримку внутрішньо переміщених осіб з державного бюджету України. Однак бюджетні

видатки необхідно планувати з урахуванням реальних потреб внутрішньо переміщених осіб, щоб забезпечити адекватний рівень соціальних виплат, фінансування медичних і освітніх послуг.

- Місцеві бюджети: Залучення ресурсів з місцевих бюджетів для покриття витрат на підтримку переселенців у конкретних громадах, що дозволить на місцевому рівні забезпечувати соціальний захист та адаптацію внутрішньо переміщених осіб.

- Міжнародна допомога: Оптимальне використання грантів, кредитів та фінансової підтримки від міжнародних організацій, таких як ООН, Європейський Союз, Світовий банк, які вже реалізують проекти в Україні для підтримки переселенців.

- Благодійні організації та громадські ініціативи: Залучення благодійних організацій та громадських об’єднань, які надають фінансову допомогу внутрішньо переміщеним особам або забезпечують необхідні ресурси для їхнього соціального захисту.

2. Впровадження цільових програм та фондів для підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Для поліпшення фінансування заходів з підтримки внутрішньо переміщених осіб необхідно створити спеціальні державні та регіональні програми та фонди, які забезпечать:

- Цільове спрямування коштів на конкретні заходи: Наприклад, програми для забезпечення житлом, працевлаштування, надання медичної допомоги та освітніх послуг.

- Гнучкість у розподілі ресурсів: Цільові програми дозволяють швидше перенаправляти фінансові ресурси на найбільш актуальні потреби внутрішньо переміщених осіб, що забезпечує оперативність у відповідь на нові виклики.

- Прозорість та контроль: Спеціальні фонди та програми дозволяють ефективніше контролювати розподіл коштів, запобігаючи можливим зловживанням і неефективному використанню ресурсів.

3. Підвищення прозорості та підзвітності у розподілі коштів.

Прозорість у використанні фінансових ресурсів сприятиме підвищенню довіри до державних інституцій та оптимізує процеси розподілу коштів. Основні заходи включають:

- Впровадження системи електронного обліку витрат: Це дозволить відстежувати, як саме розподіляються кошти на підтримку внутрішньо переміщених осіб, та забезпечити громадський контроль над використанням бюджетних і міжнародних фінансів.

- Публічні звіти та аудит: Обов'язкова публікація звітів про фінансові видатки, пов'язані з підтримкою внутрішньо переміщених осіб, сприятиме ефективнішому контролю та покращенню рівня прозорості. Аудити мають здійснюватись як державними, так і незалежними структурами.

- Залучення громадянського суспільства: Організації громадянського суспільства можуть виконувати наглядові функції, оцінюючи ефективність програм соціального захисту внутрішньо переміщених осіб та звітуючи про випадки неналежного використання коштів.

4. Оптимізація процедур фінансування та надання допомоги.

Складні бюрократичні процедури можуть затримувати надання допомоги внутрішньо переміщеним особам, тому необхідно спростити процес фінансування та отримання допомоги:

- Автоматизація процесів: Впровадження електронних систем для реєстрації, подання заявок та нарахування соціальних виплат сприятиме зменшенню адміністративного навантаження та оперативності допомоги.

- Скорочення термінів обробки заявок на фінансування: Оптимізація процедур дозволить швидше надавати допомогу, що особливо важливо для внутрішньо переміщених осіб, які потребують негайної підтримки.

- Розробка єдиного реєстру внутрішньо переміщених осіб: Створення єдиної бази даних дозволить уникнути дублювання виплат і забезпечить справедливий розподіл коштів.

5. Співпраця з міжнародними донорами та впровадження міжнародних стандартів.

Ефективна співпраця з міжнародними організаціями допоможе запозичити найкращі практики для оптимізації фінансування:

- Впровадження міжнародних стандартів управління фінансовими ресурсами: Це сприятиме підвищенню ефективності та прозорості у використанні коштів на потреби внутрішньо переміщених осіб.

- Залучення експертної допомоги: Міжнародні партнери можуть надати експертну підтримку для розробки програм соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, проведення тренінгів для державних службовців та впровадження сучасних методів моніторингу і звітності.

- Координація міжнародної фінансової допомоги: Налагодження діалогу з міжнародними донорами дозволить уникнути дублювання зусиль та забезпечить ефективне використання коштів для допомоги внутрішньо переміщеним особам.

6. Збільшення фінансування соціальних виплат та послуг для внутрішньо переміщених осіб.

Наразі соціальні виплати для внутрішньо переміщених осіб часто не відповідають реальним потребам переселенців. Для поліпшення їхньої соціальної захищеності варто:

- Переглянути розміри виплат: Підвищення розміру соціальної допомоги та коригування її відповідно до рівня інфляції допоможе забезпечити належний рівень підтримки.

- Розширення кола отримувачів допомоги: Включення додаткових категорій ВПО, які потребують особливої підтримки, таких як особи з інвалідністю, багатодітні сім’ї, літні люди.

- Фінансування освітніх та медичних послуг: Забезпечення фінансування освітніх програм для дітей внутрішньо переміщених осіб, а також надання безкоштовних медичних послуг для переселенців з низькими доходами.

7. Розробка довгострокових програм для фінансової підтримки житлових потреб внутрішньо переміщених осіб.

Проблема житла є однією з найгостріших для переселенців, тому держава

має розробити довгострокові програми, що включають:

- Цільові програми будівництва та забезпечення житлом: Створення державних програм, спрямованих на будівництво або реконструкцію житла для внутрішньо переміщених осіб, може сприяти вирішенню питання житлового забезпечення.

- Програми пільгового кредитування на житло: Надання пільгових кредитів для придбання житла внутрішньо переміщених осіб дозволить багатьом переселенцям інтегруватися у громади і стабілізувати своє фінансове становище.

- Співфінансування на місцевому рівні: Місцеві органи влади можуть брати участь у програмах співфінансування житлових проектів для внутрішньо переміщених осіб, що дозволить ефективніше вирішувати житлові потреби на регіональному рівні.

Оптимізація механізмів фінансування заходів соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні потребує комплексного підходу, що включає розширення джерел фінансування, прозорість і контроль за використанням коштів, спрощення бюрократичних процедур та активну співпрацю з міжнародними організаціями. Вдосконалення цих механізмів дозволить значно підвищити ефективність надання допомоги внутрішньо переміщеним особам та забезпечить їхній належний соціальний захист у складних умовах внутрішнього переміщення.

Висновки до розділу 3

Проблеми та перспективи вдосконалення соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні є складним і багатогранним питанням, що потребує системного підходу та злагоджених дій з боку держави, міжнародних партнерів і громадянського суспільства. Незважаючи на чинні механізми допомоги, значна частина ВПО стикається з труднощами в адаптації, що обумовлено як економічними, так і соціально-правовими чинниками.

Однією з головних проблем є обмежений доступ до житла. Більшість внутрішньо переміщених осіб змушені орендувати житло за високими цінами, що суттєво знижує рівень їхньої фінансової стабільності. Державні програми, спрямовані на надання тимчасового житла, не завжди відповідають реальним потребам переселенців, а можливості отримати пільгове кредитування чи доступне житло залишаються обмеженими.

Ще однією серйозною проблемою є складнощі з працевлаштуванням. Багато ВПО мають труднощі у пошуку роботи через втрату попередніх зв’язків, відсутність відповідного досвіду чи невідповідність кваліфікації вимогам ринку праці. У деяких випадках переселенці стикаються з дискримінацією під час працевлаштування, що ще більше ускладнює їхню інтеграцію в нові громади. Недостатня кількість програм перекваліфікації також негативно впливає на можливості працевлаштування.

Крім того, значною проблемою залишається складність отримання соціальної допомоги. Бюрократичні процедури є надто обтяжливими та потребують спрощення. Додатково, недостатній рівень фінансування соціальних програм призводить до затримок виплат та обмеженого доступу до медичних і соціальних послуг.

Попри ці труднощі, існують перспективи покращення ситуації. Передусім необхідне спрощення адміністративних процедур та цифровізація системи надання соціальної допомоги, що дозволить зменшити корупційні ризики та прискорити процеси. Важливо також запровадити ефективні механізми контролю за розподілом ресурсів, що сприятиме їх більш справедливому використанню.

Ще одним важливим напрямом є створення державних і місцевих програм доступного кредитування для ВПО, що допоможе їм отримати власне житло. Також доцільним є розвиток програм професійного навчання та перекваліфікації, що сприятиме підвищенню рівня зайнятості серед переселенців.

Окрім цього, покращення соціально-правового захисту ВПО можливе

завдяки активному залученню міжнародних партнерів та громадських організацій. Розширення співпраці з міжнародними структурами сприятиме залученню додаткового фінансування, а участь громадянського суспільства дозволить краще враховувати реальні потреби переселенців.

Загалом, для ефективного вирішення проблем ВПО необхідний комплексний підхід, що включає законодавчі зміни, розширення фінансування, розвиток інфраструктури та активну підтримку з боку громад. Лише за умови реалізації цих заходів Україна зможе забезпечити належний соціально-правовий захист внутрішньо переміщених осіб, сприяючи їхній інтеграції та зміцненню соціальної стабільності в країні.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі успішно досягнуто мети дослідження, що полягала в аналізі чинної системи соціального-правового захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні, виявленні її недоліки та сформульовано рекомендацій для її вдосконалення.

В ході дослідження було здійснено теоретичне осмислення чинного законодавства України та міжнародних норм у сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб, визначено проблемні аспекти практичної реалізації їхніх прав та запропоновано шляхи удосконалення правового регулювання у цій сфері.

1. Законодавча база захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

Аналіз законодавчої бази дозволив виявити, що хоча Україна має нормативно-правові акти, спрямовані на захист прав внутрішньо переміщених осіб, правова система все ще потребує вдосконалення для повного задоволення потреб цієї категорії громадян. Зокрема, виявлено прогалини в законодавстві, що стосуються забезпечення соціального захисту, доступу до житла, медичних послуг, освітніх можливостей та працевлаштування внутрішньо переміщених осіб. Необхідне подальше реформування законодавства з метою забезпечення інтеграції внутрішньо переміщених осіб в суспільство на основі міжнародних стандартів.

2. Соціально-правові проблеми внутрішньо переміщених осіб.

Дослідження виявило ключові проблеми, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи: обмежений доступ до ринку праці, нерівність у пенсійному забезпеченні, труднощі з реєстрацією місця проживання, що позбавляє багатьох внутрішньо переміщених осіб можливості скористатися державними послугами. Існує потреба в створенні умов для безперебійного доступу внутрішньо переміщених осіб до соціальних та економічних прав, зокрема через скасування вимоги реєстрації місця проживання як обов’язкової умови

для отримання пенсійних виплат та інших соціальних послуг.

3. Необхідність вдосконалення соціального захисту.

Важливим аспектом соціально-правового захисту є створення умов для соціальної адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб в приймаючі громади. Під час дослідження обґрунтовано необхідність розширення доступу до професійного навчання, тимчасових робіт, підтримки малого бізнесу та самозайнятості серед внутрішньо переміщених осіб. Це допоможе стимулювати економічну активність і сприятиме використанню людського потенціалу цієї групи населення.

4. Роль державних органів та громадських організацій.

Дослідження підкреслює важливість активної взаємодії державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських організацій, що займаються питаннями підтримки внутрішньо переміщених осіб. Державна служба зайнятості, соціальні служби та місцеві органи влади мають відігравати ключову роль у створенні умов для професійного розвитку, працевлаштування та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб. Успішна інтеграція можлива завдяки «соціальній мобілізації», тобто залученню внутрішньо переміщених осіб до вирішення життєво важливих для громади питань через участь у громадських об’єднаннях та самоврядуванні.

5. Інформаційно-правова підтримка внутрішньо переміщених осіб.

Необхідним компонентом ефективної політики є доступ внутрішньо переміщених осіб до інформації щодо їхніх прав та можливостей. Забезпечення всебічної інформаційної підтримки, включно з доступом до безоплатної правової допомоги, є важливою умовою для захисту інтересів внутрішньо переміщених осіб. Важливою складовою цього процесу є підвищення обізнаності внутрішньо переміщених осіб про національні та місцеві програми підтримки, що сприятиме їхній соціально-економічній стабільності та соціалізації в нових умовах.

6. Реформування системи пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб.

Реформування системи пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб є важливим кроком для забезпечення їхніх соціальних прав. На сьогодні пенсіонери-ВПО стикаються з численними труднощами, такими як бюрократичні перешкоди, перерви у виплатах та недостатній доступ до інформації. Реформа повинна включати спрощення процедур верифікації, створення єдиної електронної бази, впровадження дистанційних послуг та забезпечення безперервності виплат. Ці зміни сприятимуть соціальній стабільності та поліпшенню якості життя пенсіонерів серед внутрішньо переміщених осіб, забезпечивши надійну підтримку та інтеграцію в суспільство.

7. Рекомендації щодо покращення правового регулювання захисту внутрішньо переміщених осіб.

На основі проведеного дослідження сформульовано рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання захисту внутрішньо переміщених осіб, зокрема: вдосконалення законодавчої бази з урахуванням специфічних потреб внутрішньо переміщених осіб, спрощення процедури отримання допомоги, забезпечення ефективної координації між державними та місцевими органами, а також створити єдину електронну базу для обліку внутрішньо переміщених осіб. Реалізація цих рекомендацій сприятиме захисту прав внутрішньо переміщених осіб та забезпеченню належного рівня соціального захисту.

Таким чином, внутрішньо переміщені особи – це не частина проблеми, а частина рішення. Таке сприйняття громадян, які були вимушені покинути власні домівки внаслідок російської агресії, цілком відповідає стратегії розбудови України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави, де людину – її життя та здоров’я, честь і гідність, недоторканість і безпеку визнають найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Для досягнення ефективного соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні необхідно зміцнювати правову базу, забезпечувати належне фінансування, спрощувати адміністративні процедури та створювати

умови для повноцінної інтеграції переселенців у суспільство. Реалізація цих заходів сприятиме забезпеченню гідного життя та дотриманню прав внутрішньо переміщених осіб, а також стане важливим кроком на шляху до подолання соціальних наслідків конфлікту в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аракелова І. Гуманітарна допомога міжнародних організацій-донорів постраждалим від воєнного конфлікту в Україні. *Менеджер*. 2016. № 1. С. 18–26.
2. Басова І. Внутрішньо переміщені особи в документах ООН. *Напрями розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення*. 2017. С. 448–451.
3. Булеца С. Право внутрішньо переміщених осіб на медичну допомогу. *Конституційно-правові академічні студії*. 2016. Вип. 1. С. 12–18.
4. Волкова А. О. Сучасна практика надання внутрішньо переміщеним особам соціального житла та житла з житлових фондів для тимчасового проживання. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 209–216.
5. Гожда К. Є., Рекотова О. П. Генезис поняття «внутрішньо переміщених осіб». *Молодий вчений*. 2018. № 4(2). С. 659–662.
6. Державна політика України щодо внутрішньо переміщених осіб у контексті виконання угоди про асоціацію. *Доповідь Платформи громадянського суспільства України ЄС*. URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wpcontent/uploads/2018/04/5th_CSP_UA_report_IDPs_ukr.pdf
7. Деякі питання Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та ВПО України : постанова Кабінету Міністрів України від 8 черв. 2016 р. № 376. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/376-2016-%D0%BF
8. Дракохруст Т. В. Актуальні питання правового статусу внутрішньо переміщених осіб на території України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 1. С. 41–44.
9. Кількість переміщених осіб перевищила 50 мільйонів вперше з кінця Другої світової війни. Доповідь УВКБ ООН. URL: http://unhcr.org.ua/uk/novini/novyny/1279-kilkist-peremishchenikh-osibu-sviti-

perevishchila-50-miljoniv-vpershe-z-kintsya-drugoji-svitovoji-vijni-dopovid-uvkb-oon

10. Комнатний С. О. Деякі пропозиції до реформування державної житлової політики у воєнний і повоєнний період. *Filosofski ta metodologični problemi prava.* 2022. № 1 (23). С. 78–84.
11. Конституція України: станом на 1 січня 2020 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
12. Котляр О. І. Інститут захисту прав біженців у системі міжнародноправового захисту прав людини. *Здійснення та захист прав внутрішньо переміщених осіб:* матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (20 квіт. 2017 р., м. Ужгород). Ужгородський нац. ун-т; за заг. ред. О. Я. Рогача, Я. В. Лазура, М. В. Менджул. Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2017. С. 46–54.
13. Котляр О. І. Проблеми правового статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні: теоретико-правовий аналіз. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 58–63.
14. Кравченко М. В. Пріоритетні напрями забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія «Державне управління»*. 2016. № 3 (82). С. 83–90.
15. Кульчицький Т. Р. Поняття та ознаки внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2017. № 1(19). С. 51–57.
16. Личаний М., Авдєєва Н. Особливості влаштування тимчасового житла для внутрішньо переміщених осіб на занедбаних сільськогосподарських територіях. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування :* наук.-техн. збірник. Київ, 2017. Вип. 48. С. 224–229.
17. Лушпієнко Ю. Конституційно-правовий статус біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні. URL: http://pgpjournal.kiev.ua/archive/2017/2/37.pdf
18. Малиха М. І. До проблеми сутності поняття «внутрішньо переміщені особи»: державна політика та регіональна практика. *Грані*. 2015. № 8. С. 6–

11.

19. Менджул М. В., Паніна Ю. С. Поняття «внутрішньо переміщена особа»: порівняльний аналіз законодавства України та зарубіжних країн. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С. 293–297.
20. Мицик В. В. Права людини у міжнародному праві. Міжнародно-правові механізми захисту : підруч. для ВУЗів. Київ : Промені, 2010. 722 с.
21. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042
22. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
23. Найда І. В. Удосконалення норм житлового законодавства щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Здійснення та захист прав внутрішньо переміщених осіб:* матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (20 квіт. 2017 р., м. Ужгород). Ужгородський нац. ун-т ; за заг. ред. О. Я. Рогача, Я. В. Лазура, М. В. Менджул. Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2017. С. 96–105.
24. Наливайко І. Роль держави у забезпеченні соціальних стандартів та гарантій: теоретико-правові аспекти та світовий досвід. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 151–155.
25. Наливайко Л. Р., Орєшкова А. Ф. Внутрішньо переміщені особи: визначення поняття. *Право і суспільство*. 2018. № 1. Ч. 1. С. 34–39.
26. Наливайко Л. Р., Тарасенко Ю. М., Звягіна Е. В. Збірник нормативно-правових актів з питань забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. 2-ге вид., перероб. і допов. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. 364 с.
27. Наливайко Л., Мінакова Є. Проблеми реалізації повноважень органів місцевого самоврядування з питань інтеграції внутрішньо переміщених осіб в умовах децентралізації влади. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1. С. 130–136.
28. Новікова О. Ф., Амоша О. І., Антонюк В. П. Внутрішньо переміщені особи:

від подолання перешкод до стратегії успіху. Київ : Інститут економіки промисловості НАН України, 2016. 448 с.

29. Орєшкова А. Ф. Визначення поняття гарантій прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: теоретико-правовий аспект. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 3. С. 21–25.
30. Перепелюкова О. Вирішення нагальних проблем внутрішньо переміщених осіб. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2015. № 6. С. 110–116.
31. Питання соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції : розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 черв. 2014 р. № 588-р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/588-2014-р
32. Пікало А. Організаційно-функціональні основи публічного управління в сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Розвиток форм і методів сучасного менеджменту в умовах глобалізаці :* матеріали 9-ї наук.-практ. Інтернет-конф. (20-21.11.2021 м. Дніпро). Дніпро, 2021. Том 2. С. 72–74.
33. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій : затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 16 груд. 2015 р. № 1052. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF
34. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій : затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2017 р. № 1015. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1015-2017-%D0%BF
35. Порядок створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про ВПО: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.09.2016 року № 646. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/646-2016-%D0%BF/print1487268053308169
36. Постанова Кабінету Міністрів України № 446 від 30.03.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2023-%D0%BF#Text
37. Права біженців та внутрішньо переміщених осіб: кращі європейські

практики та шляхи імплементації. Братислава, 2018. URL: www.aprnu.kharkiv.org/Doc/20_09_2018.pdf

38. Права внутрішньо переміщених осіб. URL: https://helsinki.org.ua/prava-vnutrishnoperemischenyh-osib
39. Про адміністративні послуги : Закон України від 6 верес. 2012 р. № 5203-VI (редакція від 4 жовт. 2015 р.). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5203-17
40. Про активізацію роботи щодо забезпечення прав людей з інвалідністю : указ Президента України від 3 груд. 2015 р. № 678/2015. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/678/2015
41. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів від 26 серпня 2015 № 636. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/636-2015-%D0%BF/print1484687055089970
42. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 1 червня 2000 року № 1768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 26. Ст. 211.
43. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 43. Ст. 2030.
44. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII : станом на 30 груд. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text
45. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовт. 2014 р. № 1706-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 1. Ст. 1.
46. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI : станом на 14 жовт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text
47. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: указ

Президента України від 25 серп. 2015 р. № 501/2015. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/501/2015

48. Про затвердження Основних напрямів розв'язання проблем зайнятості внутрішньо переміщених осіб на 2015–2016 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 8 липня 2015 р. № 505. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/505-2015-п
49. Про затвердження Порядку надання соціальних послуг : постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 року № 1094. *Офіційний вісник України*. 2020. № 99. Ст. 3239.
50. Про затвердження Порядку надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам : постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 509. *Офіційний вісник України*. 2014. № 80. Ст. 2207.
51. Про затвердження Порядку реєстрації внутрішньо переміщених осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 505. *Офіційний вісник України*. 2014. № 80. Ст. 2206.
52. Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 22 верес. 2016 р. № 646. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/646-2016-п
53. Про затвердження Порядку формування фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб і порядку надання в тимчасове користування житлових приміщень з фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 26 черв. 2019 р. № 582. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/582-2019-%D0%BF#Text
54. Про затвердження Правил реєстрації місця проживання та Порядку передачі органами реєстрації інформації до Єдиного державного демографічного реєстру : постанова Кабінету Міністрів України від 2 берез. 2016 р. № 207. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/207-2016-п/page

55. Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг : постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 505 : станом на 22 берез. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-п#Text
56. Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг : постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовт. 2014 р. № 505. *Офіційний вісник України*. 2014. № 80. С. 22. Ст. 2271.
57. Про облік осіб, які перемістилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції : постанова Кабінету Міністрів України від 01 жовтня 2014 р. № 509. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=247658152
58. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
59. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22 верес. 2011 р. № 3773-VI. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3773-17
60. Про соціальні послуги : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 966-IV (поточна редакція – редакція від 7 січ. 2018 р.). *Офіційний вісник України*. 2003. № 29. С. 52–60. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15
61. Про соціальні послуги : Закон України від 19 червня 2003 року № 966-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 46. Ст. 377.
62. Проблеми реалізації прав внутрішньо переміщених осіб на соціальну підтримку в сучасній Україні. URL: https://www.pereselenci.kh.ua/?p=2639
63. Проценко Т. О. Соціальна допомога для внутрішньо переміщених осіб: проблеми та перспективи. *Соціальні і правові питання*. 2019. № 3. С. 134-139.
64. Проценко Т. О. Забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Наука і правоохорона*. 2016. № 4 (34). С. 37–44.

65. Рабінович П. М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень). Харків : Право, 1997. 64 с.
66. Романова О. М. Правові реалії регулювання соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 4. С. 60–63.
67. Синчук М., Буряк В. Право соціального забезпечення в Україні : навч. посібник. Київ : Знання, 2006. 318 с.
68. Слово і діло. Аналітичний портал. URL: https://www.slovoidilo.ua/2024/06/13/novyna/svit/zrostannya-vzhe-12-j-rik-pospil-kilkist-bizhenczіv-ta-pereselenczіv-sviti-perevyshhyla-120-mln?utm_source=chatgpt.com
69. Солодько А., Доронюк Т. Захист соціально-економічних прав внутрішньо переміщених осіб: першочергові завдання для України. Київ : Центр досліджень суспільства, 2017. 11 с. URL: http://www.cedos.org.ua/-system/attachments/files
70. Спільна оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб: звіт про спільну оцінку потреб внутрішньо переміщених осіб (ВПО), м. Київ та Київська область, Україна / УВКБ ООН в Україні, 2015 р. URL: http://unhcr.org.ua/uk/publikatsiji/sotsialna-dopomoga/2-uncategorised
71. Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа ведення випадку в соціальній роботі з ними. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 8. С. 434-446. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8a338e50-a725-4397-b169-15f24fe6f832/content